

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE

TEZĂ DE DOCTORAT

LEXICUL PROVERBELOR ROMÂNEȘTI.

STUDIU ASUPRA *PROVERBELOR ROMÂNILOR*, DE IULIU A. ZANNE

- rezumat -

Coordonator științific:

Conf. univ. dr. habil. Adrian Chircu

Doctorand:

Doina Vîrva (căs. Macarie)

Cluj-Napoca

2019

CUPRINS

Lista de abrevieri.....	10
-------------------------	----

PARTEA I

1. Argument.....	11
2. Preliminarii.....	16
3. Geneza proverbelor.....	25
4. Paremiografie și paremiologie. Scurt istoric.....	32
4.1. Paremiografie.....	32
4.2. Studii paremiologice.....	46
5. Accepțiuni ale termenului „proverb”.....	53
6. Definirea proverbelor.....	56
6.1. Direcții de abordare.....	57
6.1.1. Perspectiva literar folclorică.....	58
6.1.2. Perspectiva lingvistică.....	60
6.1.3. Perspectiva logică.....	67
6.2. Considerații asupra definirii proverbelor.....	68
6.3. Tendințele actuale în abordarea proverbelor.....	71
6.3.1. Proverbul ca strategie discursivă.....	75
6.3.2. Proverbele identificate în titluri de presă.....	76
6.3.3. Proverbul și contextul discursiv.....	77
6.3.4. Tehnici de inserare a proverbului în limbajul nonliterar, jurnalistic.....	77
6.3.4.1. Substituirea.....	81
6.3.4.2. Adăugarea.....	83
6.3.4.3. Suprimarea.....	84
7. Particularități formale și structurale ale proverbelor.....	86
7.1. Particularități formale.....	90
7.1.1. Concizia.....	90
7.1.2. Forma fixă a proverbelor.....	92
7.2. Particularități structurale. Simetria.....	93
7.3. Particularități morfosintactice.....	94

7.4. Particularități stilistice.....	96
7.4.1. Metafora proverbială.....	99
7.4.2. Natura și sensul proverbial.....	100
7.4.3. Valoarea exortativă a proverbelor.....	103
8. Proverbul și speciile înrudite.....	104
8.1. Proverbul și maxima.....	104
8.1.1. Distincții între proverb și maximă.....	104
8.1.2. Similitudini între proverb și maximă.....	107
8.2. Proverbul și zicătoarea.....	109
8.2.1. Distincții între proverb și zicătoare.....	109
8.2.2. Similitudini între proverb și zicătoare.....	114
8.3. Proverbul și ghicitoarea.....	116
8.3.1. Distincții între proverb și ghicitoare.....	116
8.3.2. Similitudini între proverb și ghicitoare.....	116
8.4. Proverbul și expresiile idiomatice.....	117
8.4.1. Distincții între proverb și expresiile idiomatice.....	117
8.4.2. Similitudini între proverb și expresiile idiomatice.....	119
8.5. Considerații asupra speciilor înrudite cu proverbul.....	121
9. Clasificarea proverbelor.....	124
10. Relația dintre proverb și contextul lingvistic.....	143
11. Funcțiile proverbelor.....	148
11.1. Funcția de evocare.....	153
11.2. Funcția estetică.....	155
11.3. Funcția fatică.....	157
11.4. Funcția metalingvistică.....	159
11.5. Funcția retorică.....	162
11.6. Funcția socială.....	165
11.7. Funcția juridică.....	169
11.8. Funcția filozofică.....	173
11.9. Funcția educativă.....	174
12. Structuri imagologice în proverbul românesc.....	179
12.1. Ipostaze ale cuplului în proverbul românesc.....	179
12.2. Etonimul în proverbul românesc.....	181

12.3. Imaginea focului în proverbul românesc.....	182
12.3.1. Șarpele, element din paradigma focului.....	188
12.4. Hagionimul în proverbul românesc.....	190
12.5. Practici rituale surprinse în proverbe.....	193

PARTEA A II-A

1. Arhaismul și formarea de cuvinte în proverbul românesc.....	196
1.1. Elemente lexicale arhaice și regionale identificate în proverbe.....	196
1.1.1. Repere teoretice.....	196
1.1.2. Definirea arhaismelor.....	199
1.1.3. Forme arhaice și regionale la nivel lexical, de tip morfologic.....	201
1.1.3.1. Forme arhaice și regionale la nivel lexical, de tip substantival.....	201
1.1.3.2. Forme arhaice și regionale la nivel lexical, de tip adjectival.....	213
1.1.3.3. Forme arhaice și regionale la nivel lexical, de tip verbal.....	215
1.1.3.4. Forme arhaice și regionale la nivel lexical, de tip interjecțional.....	216
1.1.4. Arhaisme semantice.....	217
1.1.4.1. Arhaisme semantice de tip substantival.....	218
1.1.4.2. Arhaisme semantice de tip verbal.....	223
1.2. Mijloace interne de îmbogățire a lexicului identificate în proverb.....	224
1.2.1. Derivarea.....	226
1.2.1.1. Derivate progresive afixale.....	227
1.2.1.1.1. Derivate progresive afixale de tip prefixal.....	227
1.2.1.1.2. Derivate progresive afixale de tip sufixal.....	233
1.2.1.1.2.1. Sufixul lexical al instrumentului.....	233
1.2.1.1.2.2. Sufixul lexical pentru denumirea locului/originii.....	235
1.2.1.1.2.3. Sufixul lexical pentru noțiuni abstracte.....	236
1.2.1.1.2.4. Sufixul lexical al însușirii.....	240
1.2.1.1.2.5. Sufixul lexical pentru denumirea agentului.....;	242
1.2.1.1.2.6. Sufixul lexical al colectivității.....	245
1.2.1.1.2.7. Sufixul lexical al modalității.....	245
1.2.1.1.2.8. Sufixul moțional.....	246
1.2.1.1.2.9. Sufixul diminutival.....	247

1.2.1.1.2.10. Sufixul augmentativ.....	258
1.2.1.1.3. Derivate progresive afixale parasintetice.....	258
1.2.1.2. Derivate regresive.....	260
1.2.1.3. Criterii de clasificare a proverbelor care conțin unități lexicale derivate.....	263
1.2.1.3.1. După numărul de unități lexicale derivate.....	263
1.2.1.3.1.1. Proverbe cu o unitate lexicală derivată.....	263
1.2.1.3.1.2. Proverbe cu două unități lexicale derivate.....	264
1.2.1.3.1.3. Proverbe cu trei unități lexicale derivate.....	267
1.2.1.3.2. După topica unității lexicale derivate.....	267
1.2.1.3.2.1. Baza lexicală + unitatea lexicală derivată.....	267
1.2.1.3.2.2. Unitatea lexicală derivată + baza lexicală.....	268
1.2.1.3.2.3. Derivate în poziție inițială.....	269
1.2.1.3.2.4. Derivate în poziție inițială și finală.....	269
1.2.1.3.2.5. Derivate în poziție mediană.....	269
1.2.1.3.2.6. Derivate în poziție finală.....	270
1.2.1.4. Paradigme lexicale proverbiale.....	270
1.2.1.4.1. Paradigme lexicale de la baze verbale.....	270
1.2.1.4.2. Paradigme lexicale de la baze adjectivale.....	271
1.2.1.4.3. Paradigme lexicale de la baze interjecționale.....	272
1.2.1.4.4. Paradigme lexicale de la baze mixte.....	272
1.2.1.5. Serii derivate.....	273
1.2.2. Compunerea.....	274
1.2.3. Conversiunea.....	276
1.3. Sensul propriu de bază și secundar; sensul figurat.....	278
1.4. Concluzii.....	279
2. Problema antonimelor în proverbul românesc. Structuri analitice.....	282
2.1. Repere teoretice.....	282
2.2. Definierea antonimelor.....	284
2.3. Accepțiuni ale termenului <i>antonim</i>	286
2.4. Perspective de abordare a antonimelor.....	286
2.5. Aspecte formale ale antonimelor.....	289
2.5.1. Condiții de stabilire a categoriei semantice a antonimiei.....	290

2.5.1.1. Condiționări semantice.....	290
2.5.1.2. Condiționări dialectale.....	291
2.5.1.3. Condiționări lexico-gramaticale.....	291
2.5.1.4. Condiționări logice.....	292
2.6. Natura relațiilor de antonimie.....	292
2.6.1. Antonimele din sistem.....	296
2.6.2. Antonimele contextuale.....	297
2.7. Criterii de clasificare a antonimelor.....	301
2.7.1. Perspectiva folclorică.....	301
2.7.2. Perspectiva lingvistică.....	304
2.7.3. Clasificare a proverbelor care implică relația de antonimie.....	316
2.8. Antonimia ascendentă. Antonimia descendentă.....	319
2.8.1. Antonimia ascendentă.....	319
2.8.2. Antonimia descendentă.....	321
2.8.3. Antonimia lineară.....	321
2.9. Problema diminutivelor implicate în raportul de antonimie.....	321
2.10. Aspecte privind analiza unităților lexicale implicate în relația de antonimie în contextul proverbial.....	325
2.10.1. Relația de antonimie realizată la nivel adjectival.....	326
2.10.2. Relația de antonimie realizată la nivel adverbial.....	337
2.10.3. Relația de antonimie realizată la nivel substantival.....	340
2.10.4. Relația de antonimie realizată la nivel verbal.....	350
2.10.5. Relația de antonimie realizată la nivelul numeralelor.....	354
2.10.6. Relația de antonimie realizată la nivel pronominal.....	356
2.10.7. Relația de antonimie realizată la nivel interjecțional.....	357
2.10.8. Relația de antonimie realizată la nivel prepozițional.....	357
2.10.9. Relația de antonimie realizată la nivel propozițional.....	358
2.10.10. Relația de antonimie realizată din unități lexicale derivate.....	359
2.11. Consecințe formale ale folosirii antonimelor în contextul proverbial.....	360
2.12. Concluzii.....	361
3. Variația lexicală în proverbul românesc.....	365
3.1. Receptarea proverbului ca element al „discursului repetat”.....	365
3.2. Proverbul din perspectiva semanticii structurale.....	368

3.3. Motivarea formală a variantelor proverbiale.....	369
3.4. Metode de abordare a variației lexicale.....	378
3.5. Strategii analitice.....	381
3.6. Criterii de clasificare a variației lexicale.....	386
3.6.1. După numărul de unități lexicale comutabile.....	387
3.6.1.1. Variația lexicală simplă.....	387
3.6.1.1.1. Variația lexicală în poziție inițială.....	387
3.6.1.1.2. Variația lexicală în poziție mediană.....	389
3.6.1.1.3. Variația lexicală în poziție finală.....	392
3.6.1.2. Variația lexicală dublă.....	394
3.6.1.2.1. Variația lexicală în poziție inițială și finală.....	395
3.6.1.2.2. Variația lexicală succesivă.....	395
3.6.1.2.3. Variația lexicală alternativă.....	396
3.6.1.2.4. Variația lexicală în poziție inițială și mediană.....	398
3.6.1.2.5. Variația lexicală în poziție mediană și finală.....	398
3.6.1.3. Variația lexicală triplă.....	401
3.6.1.3.1. Variația lexicală succesivă.....	401
3.6.1.3.2. Variația lexicală alternativă.....	403
3.6.1.4. Variația lexicală multiplă.....	407
3.6.1.4.1. Variația lexicală succesivă.....	407
3.6.1.4.2. Variația lexicală alternativă.....	413
3.6.1.4.3. Variația lexicală ascendentă.....	419
3.6.1.4.4. Variația lexicală descendentă.....	420
3.6.2. După poziția unităților lexicale comutabile.....	421
3.6.2.1. Variația lexicală în primul segment al proverbului.....	421
3.6.2.2. Variația lexicală în ambele segmente proverbiale.....	422
3.6.2.3. Variația lexicală în al doilea segment al proverbului.....	425
3.6.2.4. Variația de topică.....	429
3.6.3. După categoria semantică a unităților lexicale comutabile.....	436
3.6.3.1. Variația lexicală sinonimizativă.....	436
3.6.3.2. Variația lexicală antonimizativă.....	441
3.6.3.3. Variația lexicală paronimizativă.....	448
3.6.4. După natura lingvistică a variației.....	449

3.6.4.1. Variația diatopică.....	450
3.6.4.2. Variația diastratică.....	456
3.6.4.3. Variația diafazică.....	460
3.6.5. După câmpul conceptual al unităților lexicale comutabile.....	463
3.6.5.1. Câmp lexical – Etnocâmp – câmp conceptual – macrocontext – microcontext. Probleme terminologice.....	463
3.6.5.1.1. Etnocâmpul <i>Familia</i>	466
3.6.5.1.1.1. Macrocontextul <i>Femeia</i>	467
3.6.5.1.1.2. Macrocontextul <i>Bărbatul</i>	471
3.6.5.1.1.3. Macrocontextul <i>Copiii</i>	475
3.6.5.1.2. Etnocâmpul <i>Casa, Gospodăria</i>	479
3.6.5.1.3. Etnocâmpul <i>Animale</i>	483
3.6.6. După mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului.....	488
3.6.6.1. Variația lexicală derivativă.....	488
3.6.6.1.1. Variația lexicală derivativă afixală de tip sufixal.....	488
3.6.6.1.2. Variația lexicală derivativă afixală cu sufixe diminutive.....	491
3.6.6.2. Variația lexicală cu unități lexicale compuse.....	492
3.6.6.3. Variația lexicală prin conversiune.....	493
3.6.7. După felul proverbului.....	499
3.6.7.1. Variația lexicală în proverbe opozitive.....	499
3.6.7.1.1. Opoziții în enunțuri proverbiale afirmative.....	499
3.6.7.1.1.1. Variația lexicală la nivel substantival.....	500
3.6.7.1.1.2. Variația lexicală la nivel verbal.....	501
3.6.7.1.1.3. Variația lexicală la nivel adjectival.....	502
3.6.7.1.1.4. Variația lexicală la nivelul numeralelor.....	502
3.6.7.1.2. Opoziții în enunțuri proverbiale negative.....	503
3.6.7.1.2.1. Variația lexicală la nivel substantival.....	503
3.6.7.1.2.2. Variația lexicală la nivel verbal.....	509
3.6.7.1.2.3. Variația lexicală la nivelul numeralului.....	510
3.6.7.2. Variația lexicală în proverbe nonopozitive.....	511
3.6.7.2.1. Variația lexicală prin negație.....	512
3.6.7.2.1.1. Variația lexicală prin negație cu o propoziție afirmativă și două sau mai multe propoziții negative.....	513

3.6.7.2.1.2. Variația lexicală cu o propoziție negativă și două sau mai multe propoziții afirmative.....	515
3.6.8. După valoarea stilistică unităților lexicale comutabile.....	517
3.6.8.1. Variația lexicală la nivel stilistic în enumerație.....	517
3.6.8.2. Variația lexicală la nivel stilistic în comparație.....	521
3.6.9. După felul unității lexicale comutabile.....	525
3.6.9.1. Variația lexicală între substantiv comun și substantiv propriu.....	525
3.6.9.2. Variația lexicală cu toponime.....	527
3.6.9.3. Variația lexicală cu etnonime.....	528
3.6.9.4. Variația lexicală a formei aceleiași unități lexicale.....	529
3.6.9.5. Variația lexicală juxtapusă și prin joncțiune.....	530
3.7. Considerații asupra procedurii variației lexicale.....	531
4. Concluzii generale.....	536
Bibliografie.....	544
Anexe.....	561

LEXICUL PROVERBELOR ROMÂNEȘTI.

STUDIUL ASUPRA *PROVERBELOR ROMÂNILOR*, DE IULIU A. ZANNE

Cuvinte cheie: proverb, paremiologie, paremiografie, limbaj, sistem lingvistic, câmp lexical, etnocâmp, macrocontext, microcontext, variație lexicală, variație diatopică, variație diastratică, variație diasemică, variație derivativă, variație sinonimizativă, variație antonimizativă, categorii semantice, antonimie contextuală, contexte antonimice diagnostice, contexte antonimice nediate diagnostice, elemente ale discursului repetat.

Teza de doctorat, intitulată *Lexicul proverbelor românești. Studiu asupra Proverbelor românilor, de Iuliu A. Zanne* evidențiază elementele lexicale și tipurile de variație lexicală identificate în proverbele românești, valorificând culegerea de proverbe elaborată de Iuliu A. Zanne. Corpusul lucrării este alcătuit din cele zece volume, în care este cuprins un număr semnificativ de proverbe, reprezentativ pentru ilustrarea temei. În selectarea exemplurilor, am păstrat grafia din ediția princeps, pentru a ilustra normele epocii, dar și pentru a rămâne fideli culegerii textelor.

În primul capitol, intitulat *Argument*, am relevat importanța abordării temei, datorită complexității proverbului, dar și a faptului că acesta a fost abordat ca știință distinctă, abia apoi fiind analizat din perspectivă lingvistică.

În capitolul *Preliminarii*, au fost surprinse relațiile care se pot stabili între paremiologie și lingvistică, pe baza noțiunilor teoretice formulate de Eugeniu Coșeriu (1992: 62; 2000: 250-260 ș.a.), care integrează proverbul în categoria „elementelor discursului repetat”. În cadrul aceluiași capitol, au fost prezentate caracteristicile literaturii populare, precum caracterul oral, colectiv, anonim și sincretic, dar și sincronismul acestor texte care circulă, concomitent, pe teritorii lingvistice extinse.

În capitolul *Geneza proverbelor*, am prezentat aspecte teoretice pe baza cărora s-a ajuns la concluzia că apariția proverbului este concomitentă cu cea a limbajului. Dificultatea de a stabili momentul apariției proverbelor demonstrează că aceste construcții au însoțit orice comunitate, constatându-se necesitatea unui reper istoric, care ar contribui la o prezentare sincronică a unui corpus paremiologic. Dacă nu s-a putut preciza un reper temporal cert, aceeași problemă se constată și în ceea ce privește locul de proveniență.

În capitolul *Paremiografie și paremiologie. Scurt istoric*, am descris, în perspectivă diacronică, aspecte prin care este subliniat efortul culegerii și elaborării colecțiilor și dicționarelor paremiografice. Tot în acest capitol, au fost consemnate studiile paremiologice, care au fost valorificate în cea de-a doua parte a lucrării, pentru a se putea elabora un aparat de analiză specific temei.

În capitolul *Accepțiuni ale termenului „proverb”*, am demonstrat faptul că noțiunea s-a bucurat, de-a lungul istoriei, de numeroase denumiri, prin care se pot contura și trăsăturile, dar și etimologia lui. Forma care s-a păstrat până în actualitate își justifică existența prin larga circulație, toate celelalte denumiri fiind sinonime, fapt ce exprimă, mai mult sau mai puțin figurat, sensul proverbial, iar, în unele situații, evită repetițiile care ar afecta stilistica textului.

În capitolul *Definirea proverbelor*, a fost subliniată importanța unui astfel de demers, care ar facilita identificarea trăsăturilor distinctive. Toate lucrările de până acum dovedesc imposibilitatea enunțării unei definiții care să satisfacă toate domeniile în care proverbul performează, întrucât acesta este o structură care îmbină mai multe sfere de activitate ori discipline, precum sociologie, istorie, etnologie, lingvistică etc. Au fost urmărite direcțiile de abordare pe care le stabilește Cezar Tabarcea (1982: 71). Astfel, a fost surprinsă abordarea din perspectivă literar folclorică, pe baza căreia proverbul este considerat o specie (Tabarcea 1982: 71) sau un „gen distinct” (Taylor, *apud* Negreanu 1983: 29; Vrabie 1978: 279). Abordarea din perspectivă lingvistică a încadrat proverbul în categoria enunțurilor, prin valorificarea acestui concept. Termenul „enunț”, sinonim pentru „proverb”, prin care se includ structuri atât propoziționale, cât și frazale, impun proverbului statutul de „act de enunțare”, care intră și în sfera de preocupări a pragmaticii (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 185). Privite ca „acte de vorbire indirecte”, proverbele se înscriu în caracteristicile acestora, fiind „interpretate de alocutori pe baza cunoștințelor contextuale comune și a competențelor de comunicare” (GALR II 2005: 841). Abordarea din perspectivă logică a dovedit că proverbul stabilește o conexiune între sintaxă și lexic, fapt ce permite vorbitorului să-i atribuie anumite sensuri, respectând strategia de utilizare a unităților lexicale.

În cadrul aceluiași capitol, au fost ilustrate tendințele actuale în abordarea proverbelor. A fost subliniat scopul de mediator al proverbului pentru o anumită atitudine așteptată din partea receptorului și pentru generarea unei stări emoționale, empatice care îl atrage „pe terenul experienței idiomatice comune” (Dumistrăcel 2006: 95). Am remarcat o mare întrebuințare a proverbelor în discursul public actual, ele fiind valorificate ca strategie discursivă, dar și în titluri de presă.

În capitolul *Particularități formale și structurale ale proverbelor*, ne-am referit la modul în care proverbul a intrat în conștiința colectivă, prin respectarea unor condiții legate de formă și de conținut. Particularitățile formale vizează concizia sau fixitatea. Stilul concis, apodictic prin care sunt caracterizate proverbele este semnalat de Gheorghe Vrabie (1978: 279-280), care susține că, din dorința de concizie, autorul a recurs la elidarea predicatelor, însă complinirea sensului nu este spulberată, deoarece mijloacele artistice susțin conținutul proverbului. Particularitățile structurale se referă la simetrie. Astfel, se conturează ideea unei structuri binare a paremiilor (Dundes 1975: 980, Anscombe 2000: 7-17), constatată și la nivel semantic, nu doar la cel al formei. Particularități stilistice, în general, au urmărit interpretarea unui aspect al vieții regăsit în proverb. Aceasta se realizează pe baza unei dimensiuni apoftegmatice, care conține și un îndemn privind modul de comportament. Repetițiile din construcțiile proverbiale dobândesc o dimensiune iterativă, de tipul epanadiplozei sau paronomasiei (Vrabie 1978: 285), dar se constată și chiasmul. Se remarcă și enumerații, uneori, polisindetonul. Natura și sensul proverbial urmăresc relația emițătorului cu receptorul. Aspectul metaforic al proverbelor este susținut, în enunțul proverbial, în ansamblul lui, chiar dacă se constată că unitățile lexicale din care acesta este compus, luate singular, nu au întotdeauna valoare conotativă. Ea este obținută prin conexiunile dintre elementele componente și poartă denumirea de „metaforă absolută” (Sfârlea 1974: 176-178).

În capitolul *Proverbul și speciile înrudite*, au fost consemnate o serie de distincții între speciile înrudite. Astfel distincțiile dintre proverb și maximă ilustrează originea. Existența maximei este condiționată de proverb (Vianu 1971: 7). Similitudinile dintre cele două specii sunt dictate de modul de organizare sintagmatică, dar și de mesajul și judecata de valoare pe care le exprimă. Distincțiile dintre proverb și zicătoare sunt date de structura sintagmatică. Asemănarea proverbului cu zicătoarea este pusă pe seama aspectului metaforic al ambelor specii, care „se hrănesc aproape cu exclusivitate din metaforă” (Bîrlea 1979: 70). Sunt semnalate distincții și similitudini între ghicitoare sau expresiile idiomatice, toate acestea fiind considerate de lingviști ca fiind „elementele discursului repetat” (Coșeriu 2000, 2013; Dumistrăcel 2006; Munteanu 2007, 2012; Terian 2015 etc.).

În capitolul *Clasificarea proverbelor*, au fost urmărite încadrările făcute de către paremiologii străini, precum Permiakov sau Matti Kussi, dar și de specialiștii români, din etnologie (Ovidiu Bârlea). Cercetătorii români din domeniul lingvisticii surprind criteriul tematic sau cuvintele cheie (Iuliu. A. Zanne, Ion Cuceu etc.), dar vizează și structura (Sanda Golopenția-Eretescu, Constantin Negreanu, Raluca-Felicia Toma, Simina-Maria Terian).

În capitolul *Relația dintre proverb și contextul lingvistic*, au fost analizate abordările lui Pavel Ruxăndoiu (1966, 1967) și a lui Cezar Tabarcea (1982) privind raportul dintre proverb și contextul în care acesta este inserat, pentru a se susține că teoria lui Pavel Ruxăndoiu, potrivit căreia sensul proverbului există, indiferent dacă este aplicat la un context sau nu, ca sens alegoric, este cea acceptată. Întâlnite în contexte particulare, proverbele își valorifică semnificația generală.

În capitolul *Funcțiile proverbelor*, ne-am propus să răspundem unor întrebări de tipul: Cine face apel la proverb? O autoritate, pentru a-și manifesta supremația, un orator care dorește ca discursul său dobândească o valoare persuasivă, un dascăl sau un părinte, care, valorificând componenta didactică a proverbului, oferă alternative la un comportament deviant? Este un lider, care, prin dimensiunea exortativă a proverbului, înflăcărează mulțimea pe care dorește să o coordoneze? Un jurnalist, care, prin procedeele consacrate, orientează opinia publică în direcția pe care și-o propune? Răspunsul este evident surprins în aceste întrebări, deoarece toți indivizii unei comunități recurg la un limbaj proverbial sau au această posibilitate, tezaurul paremiologic fiind la dispoziția fiecăruia. Astfel, au fost prezentate funcțiile comunicării: funcția de evocare, estetică, retorică, fatică sau metalingvistică, iar, pe lângă acestea, au fost identificate și alte funcții precum cea socială, cea juridică sau cea filozofică, recunoscute atât în paremiologia străină, cât și în studiile românești pe această temă. Chiar dacă nu putem vorbi despre o funcție educativă propriu-zisă a proverbului, deoarece aceasta ar implica un proces, bazat pe principii de aplicare și strategii concrete prin care să se ajungă la finalitate, încă din Antichitate este transmis caracterul educativ al proverbelor, iar cele românești nu sunt cu nimic diferite sub acest aspect. Deși au fost descoperite păreri contradictorii cu privire la funcția educativă a proverbelor, am adus în discuție problematica proverbelor din această perspectivă, pentru a ajunge la concluzia că, în proverb, chiar dacă nu se susține existența unei funcții propriu-zise, apare o componentă educativă, în contextul unor experiențe directe, individuale, rezultate verificate de individ ori de colectivitate, puse în raport cu experiența de ordin social pe care o consacră.

În capitolul *Structuri imagologice în proverbul românesc*, au fost identificate elemente de mentalitate tradițională, raportarea individului la societate prin intermediul proverbului. Astfel, cercetarea proverbului sub acest aspect a avut drept scop descrierea unor elemente aparținătoare culturii tradiționale care permit extinderea asupra tuturor domeniilor pe care proverbul le influențează și în care se manifestă în mod constant. Au fost surprinse ipostaze ale cuplului în proverbul românesc, etnonimul și hagionimul, imaginea focului sau alte

elemente din aceeași paradigmă, precum *vatra, cărbunii încinși*. Au fost descrise o serie de practici rituale pe care proverbul le invocă, folosite ca instrumente, în care „narațiunea se țese în final, din întrebări și răspunsuri, din lumini și umbre, din imagini disparate și interpretări ale acestora, din bănuieli și confirmări” (Sava 2007: 17), iar proverbele justifică cele două entități invocate.

În cea de-a doua parte a lucrării, ne-am propus să ilustrăm existența elementelor arhaice și regionale în proverbul românesc, precum și tipurile de antonime și variația lexicală.

În capitolul intitulat *Arhaismul și formarea de cuvinte în proverbul românesc*, am prezentat și am analizat forme arhaice și regionale, la nivel lexical, de tip substantival, adjectival, adverbial, interjecțional, pentru a semnală frecvența acestora în proverb. De asemenea, au fost identificate și arhaismele semantice, prezența lor fiind mai puțin numeroasă. Am remarcat că proverbul contribuie la păstrarea unităților arhaice, fiind și o sursă de transmitere a formulelor paremiologice.

Sub aspectul vechimii unităților lexicale, studiul lexicului, identificat în proverbele aparținătoare culturii tradiționale, a relevat o ocurență a arhaismului. Această prezență constantă a unităților arhaice în proverbul românesc este motivată de faptul că nivelurile limbii se construiesc ascendent, formând paradigme de exprimare a unor norme comportamentale care provin din societățile tradiționale sau chiar arhaice și care pătrund în limbajul actual sub aspect formal sau conceptual. Așa cum s-a putut observa din exemplele oferite, unii termeni s-au arhaicizat, iar alții sunt pe cale să se arhaicizeze, dar există, totuși, pe alocuri, păstrați la nivel dialectal. În acest sens, în studiul nostru, au fost denumite *regionalisme arhaice* sau *forme arhaice și regionale*. Am considerat „arhaice” acele unități lexicale care și-au pierdut întrebuințarea ori continuă să mai fie folosite doar în medii izolate. Acestea au fost comparate cu limba actuală, cu elementele existente în vocabularul fundamental, originea lor fiind stabilită cu ajutorul lucrărilor de specialitate: *DAR, DLR, MDA*, Scriban, Șăineanu etc.

În cadrul acestui capitol, am identificat unități lexicale formate prin mijloace interne de formare a cuvintelor: derivarea, compunerea și conversiunea.

Prin unele dintre aceste procedee, se creează unități sau structuri pe care le-am numit *formațiuni specifice*. *Formațiunile nespecifice* au fost denumite sub această accepțiune, datorită faptului că acestea apar și în limbajul de zi cu zi, nu doar în proverb, însă, prin

întrebuințarea în structurile proverbiale, intră în circuitul oral, cu o frecvență simțitor crescută, fapt ce contribuie și la definirea specificului național. Astfel, au fost consemnate proverbe care conțin derivate progresive afixale de tip prefixal: *Lesne a se-nsură / Și greu a se **dessură*** (Zanne IV 2004: 396, prov. 10122) sau de tip sufixal. Din categoria derivatelor progresive afixale de tip sufixal, am identificat prezența sufixului instrumentului: *Cum e **spălătore** așa-i **ștergătore*** (Zanne III 2004: 380, prov. 7835), a agentului: *La **tabaci** cine slujesce / Pielea (pelea) i se tăbăcesce* (Zanne V 2004: 617, prov. 12944), *La lemne cïoplind **cărămidar** nu te faci, nici meșter de lemne zidind la cărămidă* (Zanne V 2004: 180, prov. 11567), derivate pentru denumirea locului/originii: *Mehedințen cu două-șeci și patru de măsele* (Zanne VI 2004: 201, prov. 13678), pentru noțiuni abstracte: *Golăciunea încunjură satul, (iar) fόμεa dă d-a dreptul* (Zanne III 2004: 173, prov. 7131), derivate progresive afixale cu sufixul însușirii *Tocmela **dușmănescă** / Și plata **omenescă*** (Zanne V 2004: 631, prov. 13006), cu sufixul colectivității: *A dat de dracu-n **stejeriște*** (Zanne VI 2004: 610, prov. 14995), cu sufixul modalității: *O vorbi pe **negândite** / Și eși cam pe **brodite*** (Zanne VII 2004: 239, prov. 16000).

Au fost prezentate derivate progresive afixale cu sufixe moționale *Și **ghicitor**ea după **ghicitor*** (Zanne V 2004: 309, prov. 11974), dar și derivate progresive afixale parasintetice *Nemulțumitorului i se ieà darul* (Zanne VII 2004: 418, prov. 16704) sau derivate regresive: *Care ascultă la ușa își aude **defaima*** (Zanne III 2004: 420, prov. 7995), întrucât proverbul se bazează pe unități lexicale din fondul vechi al limbii.

Derivate progresive afixale cu sufix diminutival sunt des întrebuințate în limbajul familiar (Chircu 2011: 69), fapt ce demonstrează un specific aparte și justifică existența lor în proverbul românesc. În plus, se afirmă că, în cazul limbilor romanice, originea sufixelor de acest fel trebuie căutată mai ales în latina populară, „când au loc schimbări profunde atât în ceea ce privește structura și modul de formare a cuvintelor, cât și în ceea ce privește inventarul lexical care se îmbogățește cu noi unități” (Chircu 2006: 90). În limba vorbită, folosirea diminutivelor se face „în funcție de locutori, nivel lingvistic și context locuționar” (Moroianu 2016: 93). Un exemplu de unitate derivată cu astfel de sufix este regăsită în proverbele: *Vede **binișor** în pungă, / Are ochii ce să-ți ungă* (Zanne V 2004: 524, prov. 12614) sau: *Averea bogatului mănâncă **bucățica** săracului* (Zanne V 2004: 86, prov. 11234).

Sufixele augmentative sunt prezente într-un număr limitat de proverbe, fapt ce demonstrează că ideea exprimată paremiologic nu are nevoie de un astfel de derivat: *Aștépță*

*dumnéta pân s-a cóce **petroïu*** (Zanne III 2004: 299, prov. 7579), fiind suplinită de prezența constată a diminutivului.

Prin descoperirea acestor unități, am stabilit două criterii de clasificare a proverbelor. Astfel, după numărul derivatelor, poate apărea derivare afixală la nivel sufixal cu o unitate lexicală: *Se marita **pométul** cu gradina* (Zanne I 2003: 265, prov. 1068), de tip prefixal cu două unități lexicale derivate: *Cu minciuna **împrânzesci**, dar nu poți să **înserezi*** (Zanne VII 2004: 670, prov. 17695), de tip sufixal cu două unități lexicale: *Maî bine țérînă cu **îndrăznélă**, decât zahăr cu **cârtélă*** (Zanne VII 2004: 819, prov. 18526), de tip mixt, cu două unități sau cu trei unități lexicale derivate: *Bunăitatea stofei nu stă în **înfloritură**, ce în **țesetură*** (Zanne III 2004: 385, prov. 7859), *Dumnețeu să te păzescă, De mânia **vlădicéscă**, / Și de **pîra mojcéscă*** (Zanne VII 2004: 220, prov. 15934).

După topica derivatului, am descoperit că pot exista proverbe care conțin mai întâi baza lexicală, căreia i se adaugă unitatea lexicală derivată: *Chiria dēștēptă pē **chirigiū*** (Zanne V 2004: 169, prov. 11534) sau proverbe în care se remarcă unitatea lexicală derivată, urmată de baza lexicală: *Vēdut-ai vreun **cîubotar** cu **cîubote bune**?* (Zanne V 2004: 181, prov. 11571).

Se poate observa un derivat în poziție inițială: *Cu o **stropitură** de plóie pământul nu se móie* (Zanne I 2003: 239, prov. 959), în poziție inițială și finală: *Omenia-i mai scumpă ca **avuția*** (Zanne VII 2004: 570, prov. 17312), în poziție mediană: *Pomul **pădureț pădurețe póme scóte*** (Zanne I 2003: 235, prov. 946) sau în poziție finală: *Butea plină nu s-aude, butea gólă face multă **hodorogélă*** (Zanne V 2004: 103, prov. 11292).

Paradigmele lexicale proverbiale sunt obținute de la baze verbale, adjectivale, interjecționale, dar pot exista paradigme lexicale de la baze mixte: *Făgăduiēla dată / E datorie curată* (Zanne VII 2004: 382, prov. 16567), *Făgăduința domnilor, / Nădejdea nebunilor* (Zanne VII 2004: 384, prov. 16571).

Seriile derivative se construiesc pe baza unor scheme prestabilite, pornind de la un radical, căruia i se adaugă un număr de sufixe, condiția fiind atașarea succesivă. Este cazul derivatului *crîșmarul*, din proverbul: *Averea **crîșmarului** / În fundul paharului* (Zanne V 2004: 211, prov. 11659), obținut de la baza lexicală *crâșmă*. În alt proverb, aceleiași baze lexicale i se adaugă sufixul *-ărie*: *Vedut-ai **crîșmărie** / Fără datorie* (Zanne V 2004: 212, prov. 11661). Sufixul moțional *-iță*, pentru unitatea lexicală *crâșmăriță*, obținut din termenul *crâșmar*, la rândul său, derivat din substantivul *crâșmă* + sufixul pentru agent *-ar*, se

identifică în proverbul interogativ: *Jupânesă crîșmăriță, / Cunoscî astă căciuliță?* (Zanne V 2004: 212, prov. 11662).

Un alt mijloc intern de îmbogățire a vocabularului, compunerea de cuvinte, este regăsit în proverbe precum: *Un sare-garduri* (Zanne III 2004: 165 prov.7100) sau *E un fluieră-baston* (Zanne III 2004: 19 prov. 6572). Aceste elemente compuse se comportă ca o unitate lexicală și semantică (Ciobanu și Hasan 1970: 17), mai ales că sinonimul lor este un singur termen.

Conversiunea este prezentă în proverbul românesc, prin structuri de tipul: *Până nu mănâncî bunul altuia nu te faci om* (Zanne V 2004: 100, prov. 11288), *Nu-î după cum îî đisa, / Ci-i după cum îî scrisa* (Zanne VII 2004: 151, prov. 15750), în principal prin substantivizare.

Sensul propriu de bază, sensul secundar și cel figurat este reperabile în structuri paremiologice, precum: *Muîerea cicală, gura ei ca tóca-î tócă* (Zanne II 2003: 299, prov. 4030). În alte structuri, apare cu sensul propriu secundar: *Sacul se cruță de la gură* (Zanne III 2004: 340, prov. 7698), *Cămașă de sócră, fără de mânici și fără de gură* (Zanne III 2004: 61, prov. 6725). Alte construcții proverbiale ilustrează sensul figurat: *A đice (spune) pe gura cămeșei (cămeșii)* (Zanne III 2004: 63, prov. 6734), *S-a uítat pe gura cămeșii* (Zanne III 2004: 63, prov. 6735).

Analizând elementele din cadrul acestui capitol, am ajuns la o serie de concluzii privind păstrarea și transmiterea arhaismelor, mijlocită de proverbe. Elementele lexicale arhaice pot fi încadrate în lexicul comun, pe care l-am putea numi „lexic comun arhaicizat” sau „lexic comun proverbial”, atât prin caracterul memorabil, cât și prin faptul că sunt conservate în interiorul structurilor. Acestea se constituie drept „capsule ale timpului”, menite să contribuie la transmiterea nealterată a termenilor din fondul vechi al limbii. Unitățile lexicale derivate le depășesc numeric pe cele compuse sau pe cele obținute prin conversiune, fapt identificat și în limbajul extraproverbial. Absența sufixelor augmentative este suplinită de prezența numeroasă a diminutivelor, proverbul prelevând tonul ironic, în ambele situații, deși, în limba cotidiană, diminutivele sunt considerate hipocoristice, spre deosebire de augmentative, care nu exprimă afecțiunea.

În al doilea capitol, intitulat *Problema antonimelor în proverbul românesc. Structuri analitice*, au fost consemnate, mai întâi, reperele teoretice, accepțiuni ale termenului „antonim”, perspective de abordare a antonimelor, aspecte formale sau condiționări în stabilirea categoriei semantice a antonimiei. Acestea sunt de tip semantic, dialectal, lexico-

gramatical sau logic. Au fost identificate unele particularități, natura antonimiei, în funcție de care se determină antonimele din sistem sau cele contextuale.

Am încercat să stabilim unele criterii de clasificare a antonimelor, care urmăresc cele două perspective: cea folclorică și cea lingvistică, în care au fost exemplificate schemele compoziționale formulate de Richard Sîrbu (contexte antonimice diagnostice - CAD, contexte antonimice nediagnostice - CA), Gheorghe Bârlea sau Cristian Moroianu (antonime heterolexe, antonime homolexe).

În acest subcapitol, am propus o clasificare a proverbelor care se referă la topica unităților lexicale antrenate în raportul de antonime sau la numărul de unități lexicale dintr-un proverb. De asemenea, a fost observată antonimia ascendentă, lineară sau descendentă. A fost abordată problema diminutivelor implicate în raportul de antonimie sau aspecte privind analiza unităților lexicale implicate în relația de antonimie în contextul proverbial. Analiza a surprins antonimia realizată la nivel adjectival, adverbial, substantival, verbal sau la nivelul numeralelor, fapt ce demonstrează că, în structurile paremiologice, antonimia poate fi și graduală ori scalară (Sîrbu 1977: 144, Moroianu 2008: 6), așa cum se întâmplă și în limbajul cotidian. De asemenea, a fost ilustrată relația de antonimie la nivel pronominal, interjecțional, prepozițional, propozițional sau între unități lexicale formate prin derivare progresivă afixală, de tip prefixal: *Când vede omul **nevoia** / Vorbesce ce nu-î e **voia*** (Zanne VII 2004: 309, prov. 16277) sau sufixal: *Maî bine e de a câștigă puțin **cu dreptate**, de cât mult **cu strâmbătate*** (Zanne V 2004: 157 11491).

Au fost discutate consecințele formale ale folosirii antonimelor în contextul proverbial, pentru a se ajunge la unele considerații asupra categoriei semantice a antonimiei.

Așadar, în demersul nostru, am pornit de la ipoteza că, în paremiologie, antonimia este reprezentată diferit decât în tehnica liberă a discursului și am constatat o relație de antonimie complexă, care pornește de la părți de propoziție, ajungând la propoziții sau fraze, în structura cărora există relații de antonimie între termeni, natura antonimiei fiind cu precădere contextuală: *Norocu, orî fugî de el orî dai peste el* (Zanne VII 2004: 425, prov. 16743).

Am constatat că, în proverbe, sunt identificate mai multe unități lexicale aflate în relație de antonimie, fapt ce favorizează extinderea categorii semantice spre unitățile lexicale din vecinătate. Aceasta susține solidaritatea dintre termenii structurii paremiologice, care generează fixitate și confirmă caracterul mnemotehnic. Abaterea de la condițiile impuse de statutul antonimului poate fi mai mică sau mai mare, în sensul că se poate recurge la asocierea

de unități lexicale cu sens propriu, puse în raport cu unele având sens figurat, situație frecventă în paremiologie, dar mai puțin valorificată în limbajul de zi cu zi. Consecințele acestei abateri de la normele lingvistice sporesc expresivitatea, aspect ce reprezintă o particularitate a proverbului.

În capitolul *Variația lexicală în proverbele românești*, au fost cuprinse aspecte teoretice privind receptarea proverbului ca element al discursului repetat, abordat din perspectiva semanticii structurale. Existența variantelor proverbiale a fost discutată în subcapitolul *Motivarea formală a variantelor proverbiale*. În acest capitol, au fost prezentate și metode de abordare a variației lexicale, dar și strategiile de analiză pentru a ilustra tipurile de variație lexicală.

În cadrul acestui capitol, au fost stabilite criteriile de clasificare a variației lexicale. Astfel, un prim criteriu a urmărit numărul de unități lexicale comutabile, care a dat *variație simplă*, în poziție inițială, mediană sau finală.

*Nu te amestecă **ca pătrunjelul** în toate bucatele* (Zanne IV 2004: 70, prov. 9095)

*Nu te amestecă **ca mărariu** în toate bucatele* (Zanne III 2004: 645, prov. 8783)

*A se amesteca, în toate, **ca sarea** în bucate* (Zanne IV 2004: 110, prov. 9232)

*E **ca cimbrul** în toate* (Zanne III 2004: 522, prov. 8357)

Pe baza aceluiași criteriu, am constatat existența *variației lexicale duble*, în poziție inițială și finală, variația succesivă sau cea alternativă.

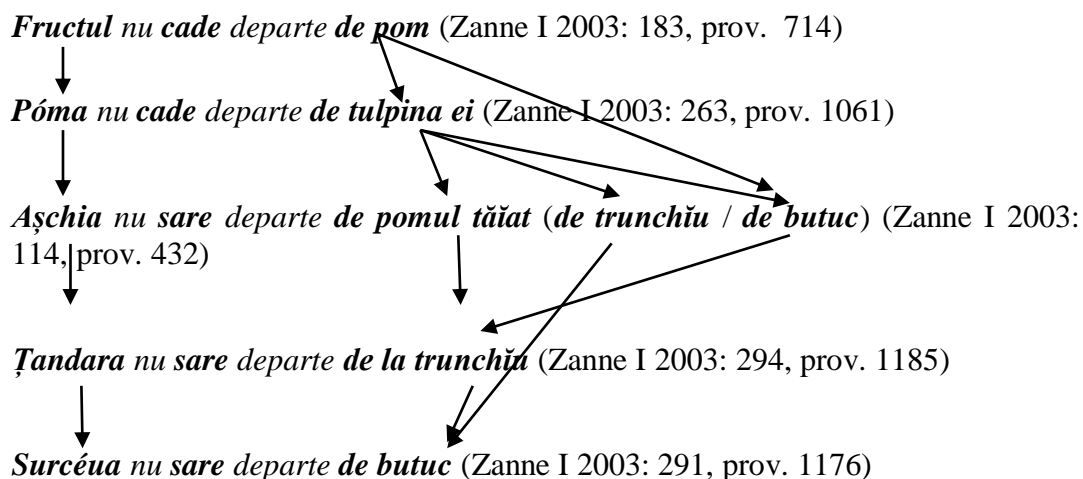
*Nu **prinde** pește înaintea **mreji*** (Zanne IV 2004: 462, prov. 10322)

Să nu prinzi** pește (pești) înaintea **coșului (Zanne IV 2004: 316, prov. 9903)

*Să nu prinzi pești înaintea **vârșei*** (Zanne IV 2004: 685, prov. 10964).

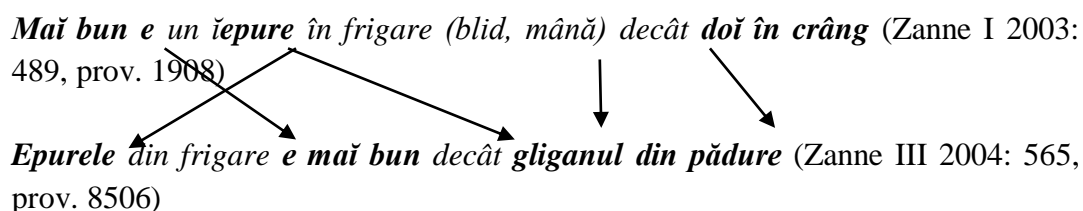
Variația cu trei unități lexicale care comută, denumită *variație triplă* poate fi, la rândul său, succesivă sau intercalată. Complexitatea procedurii a fost dovedită de prezența unui

număr mai mare de unități lexicale comutabile. Astfel, s-a observat, pe lângă tipurile enunțate, variația ascendentă sau cea descendentă.

Al doilea criteriu de clasificare, după poziția unităților lexicale comutabile, a demonstrat existența variației lexicale în prima parte a proverbului, în a doua parte sau variația de topică.

Dintre acestea, am ales spre exemplificare variația de topică, întrucât acest tip a fost regăsit cu o frecvență considerabilă în proverbele românești, fiind constatată la nivel verbal, substantival, propozițional, dar și în expresii sau locuțiuni. De cele mai multe ori, topică este obiectivă, prin plasarea obiectului desemnat după verb, însă apar și construcții proverbiale în care se constată topică subiectivă.

Al treilea criteriu, după categoria semantică a unităților lexicale comutabile, a avut în vedere variația lexicală sinonimizativă, pornind de la principiul enunțat în frazeologie, de Cristinel Munteanu (2012: 147), care a urmat modelul impus de Eugeniu Coșeriu (1992), variația sinonimizativă fiind un „procedeu creator, ilustrând naturala schimbare lingvistică ce pornește de la un tipar fix (o expresie sau o locuțiune originală), producând prin substituire

(«immutatio»), sinonime frazeologice diacronice, diatopice, diastratice și diafazice” (Munteanu 2012: 147).

Pe baza aceluiași criteriu, am delimitat un alt tip de variație, pe care am denumit-o *antonimizativă*, prin analogie cu *variația sinonimizativă*. Întrucât variația lexicală presupune un proces, bazat pe o relație, acesta nu poate fi denumit prin noțiunea care desemnează relația respectivă (în cazul nostru cea de antonimie), ceea ce ne-a determinat să o denumim *antonimizativă*. Asumându-ne terminologia propusă de Constantin Negreanu (1983: 38), care folosește ca echivalent pentru „proverb” noțiunea de „microcontext”, considerăm că relațiile care se stabilesc între constituenți se pot numi „relații intermicrocontextuale”. Astfel, *variația antonimizativă* poate fi denumită și *antonimie intermicrocontextuală*. Aceasta este ilustrată în exemplele de mai jos.

*Tot grasu e frumos, și tot **avutu cinstit*** (Zanne II 2003: 578, prov. 5321)

*Tot grasul e frumos, și tot **slabul ticălos*** (Zanne II 2003: 578, prov. 5321)

Al patrulea criteriu, după natura lingvistică a variației, a valorificat tripartiția coșeriană, pentru a distinge între variație diatopică, ilustrată prin variante care apelează la forme arhaice și regionale, identificate în zone lingvistice limitate, fiind salvate dialectal în aceste regiuni.

*I-a atîrnat **cinghelu** de nas* (Zanne V 2004: 172, prov. 11543)

*I-a atîrnat **ievașeua** de nas* (Zanne V 2004: 329, prov. 12018)

După acest criteriu, am identificat proverbe în care se poate demonstra existența variației diastratice, care surprinde, din perspectivă socială, limbajul proverbial, contribuind atât la conservarea, cât și la transmiterea informației care poate fi de ordin cultural, istoric, religios etc. În cazul variației diastratice, se poate stabili „prioritatea unei formule, cea canonică, de la care pornesc enunțurile sinonime” (Dumistrăcel 2006: 210).

Nu-î ajungî cu strămurarea la nas, de înfumurat ce este (Zanne II 2003: 308, prov. 4079)

Nu le ajungî nici cu strămurarița la nas (Zanne II 2003: 308, prov. 4079)

Nu ajungî cu prăjina de opt boi la nasul lui (Zanne II 2003: 308, prov. 4079)

Nu-î ajunge cu prăjina la nas (Zanne II 2003: 308, prov. 4079)

Variația diafazică valorifică „diferențele lingvistice care – la același strat socio-cultural – caracterizează grupuri biologice (bărbați, femei, copii, tineri) și profesionale” (Coșeriu 2000: 263).

Muerea (mușerea) care nu va (vré) să plămădescă totă ziua cerne (Zanne II 2003: 286, prov. 3949)

Femeea care nu voesce să frământa, totă ziua cerne (Zanne II 2003: 154, prov. 3348)

Femeia care nu vré (vra) să frământa (plămădescă) totă ziua (ziua) cerne (Zanne II 2003: 155, prov. 3348)

Muerea care nu va să facă azimă totă ziua cerne (Zanne II 2003: 286, prov. 3949)

Mușerea care nu vré să facă mămăligă totă ziua cerne (Zanne II 2003: 286, prov. 3949)

Femeia care nu vré să facă mămăligă totă ziua crene (Zanne III 2004: 610, prov. 8646)

Cine nu va să frământa, totă ziua cerne (Zanne III 2004: 564, prov. 8503)

Cine nu vré să facă pâine totă ziua cerne (Zanne IV 2004: 58, prov. 9049)

Cine nu vre să plămădescă cerne totă ziua (Zanne IV 2004: 92, prov. 1639)

Al cincilea criteriu se referă la câmpul conceptual al unităților lexicale comutabile. Am pornit de la teoria conform căreia „proverbele aparținătoare aceluiași concept se încadrează în ceea ce am numit *etnocâmp*”, echivalent cu un „câmp conceptual” (Negreanu 1983: 39), acest raport fiind valabil doar în cazul proverbelor. Având în vedere aceste afirmații, am apelat la noțiunea de „etnocâmp” sau la cea de „câmp conceptual”, adică gruparea mai multor microcontexte (= proverbe), pentru a configura o structură alcătuită din variantele proverbiale circumscrise aceleiași teme.

Am încadrat într-un macrocontext mai multe variante proverbiale, pe care le-am supus unei analize lexicale, pentru a ilustra procedeul, care poate să se observe pe sisteme parțiale restrânse sau mari, în funcție de numărul de unități lexicale comutabile. Pentru analiza unităților lexicale care intră în componența proverbelor și sunt antrenate în procesul variației, am folosit denumirea de „câmp lexical”, pe baza teoriei aparținătoare lui Eugeniu Coșeriu (1994: 109-110), având în vedere că, în structurile paremiologice, există acea zonă de semnificație comună în cadrul elementelor identificate în cadrul variantelor. Ne-am referit la elementul lexical, nu doar la semnificația lui în contextul paremiologic, mai ales că ne-au interesat unitățile lexicale antrenate în procesul variației, care pot fi integrate într-un câmp lexical. Semnificațiile pe care le dobândesc elementele câmpului lexical nu se raportează doar la anturajul lexical din cadrul aceluiași proverb, ci în plan vertical, prin substituție de termeni.

Astfel, în proverbele românești, se poate ilustra etnocâmpul *Familiei*, care se poate diviza, la rândul său, în macrocontextul *Femeia*:

Mușerea cinstită, / Pétra neprețuită (Zanne II 2003: 294, prov. 3987)

Mușerea cinstită, podóba casei tale (Zanne II 2003: 294, prov. 3988)

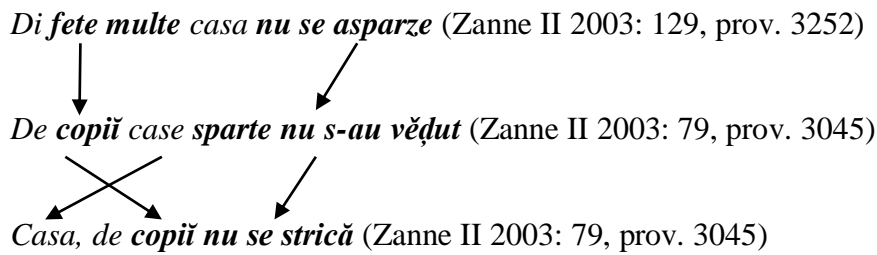
În cadrul aceluiași etnocâmp, se poate configura macrocontextul *Bărbatul*:

Două mușeri într-un loc / Nu trăesc, se cert de foc (Zanne II 2003: 292, prov. 3976)

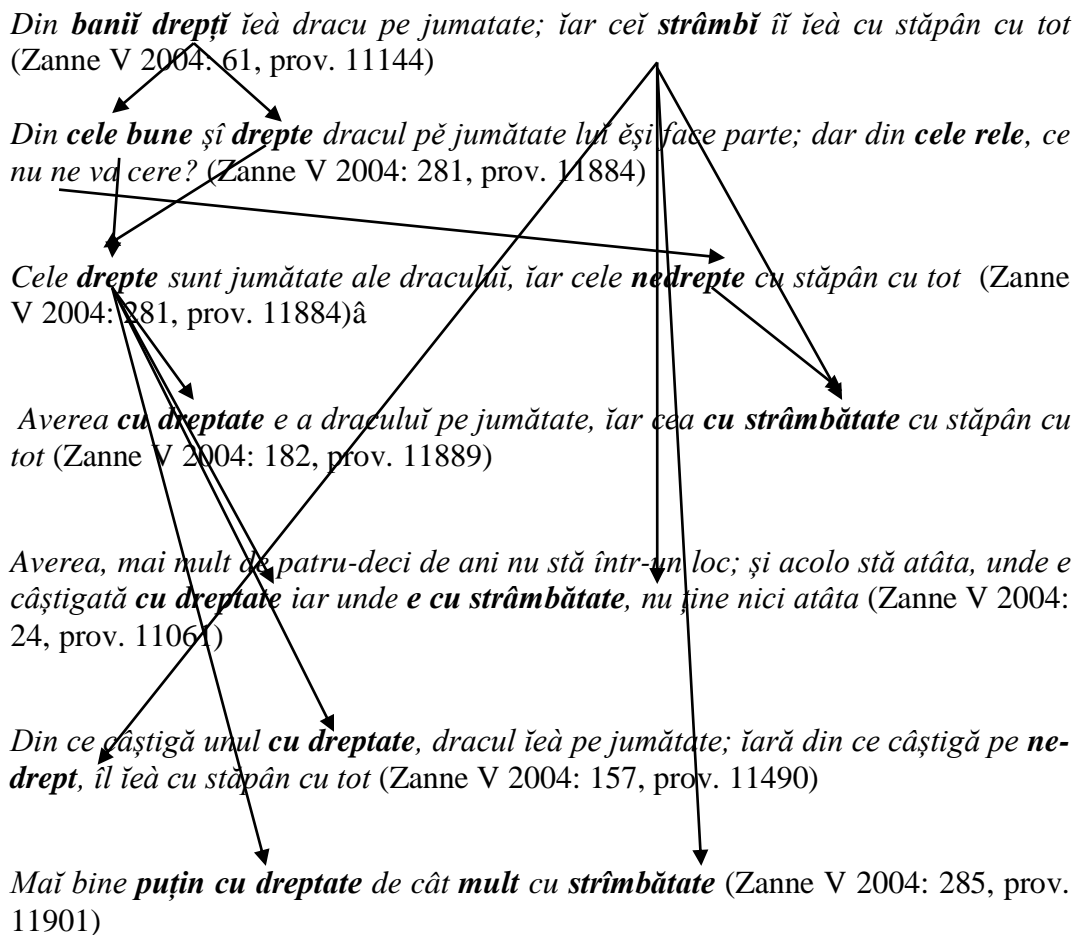
Doi bărbați la un loc tot pot lăcuți, iar două mușeri într-o casă, nici cum pot trăi (Zanne II 2003: 292, prov. 3976)

Dece Români pot ședé într-o casă că să-mpacă, da două femei ba (Zanne II 2003: 292, prov. 3976)

Acest etnocâmp cuprinde macrocontextul *Copiii*:

Al șaselea criteriu, după mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului, a subclasificat variația derivativă, care poate fi afixală, de tip sufixal:

Același criteriu a circumscris variante în care se constată variația lexicală derivativă afixală, cu sufixe diminutive sau cu unități lexicale compuse, așa cum se poate observa în exemplele de mai jos.

Cine ține doi pepeni într-o mână rămâne fără niciunul (Zanne II 2003: 248, prov. 3785)

Nu poate ține cineva doi pepeni într-o mână (Zanne II 2003: 248, prov. 3785)

Doi pepeni într-o mână nu poți ține (Zanne II 2003: 248, prov. 3785: 248)

De asemenea, s-a constatat prezența variației lexicale prin conversiune:

Cine se culcă flămând se scolară fără datorie (Zanne III 2004: 554, prov. 8473)

Cine se culcă nemâncat se scolară fără vreme (Zanne IV 2004: 82, prov. 8886)

Cine se culcă nemâncat codri visază (Zanne IV 2004: 82, prov. 8887)

Flămândul codri visază și vrabia mei (Zanne III 2004: 551, prov. 8466)

Al șaptelea criteriu, bazat pe tipul proverbului, a stabilit variația lexicală în proverbe de tip opozitiv. Opozițiile se identifică în enunțuri de tip afirmativ, în care variația lexicală poate fi la nivel substantival, la nivel verbal, la nivel adjectival ori la nivelul numeralelor. Proverbele de acest tip semnaleză existența opozițiilor și cu enunțuri proverbiale negative.

Lapte fiert l-a opărit / Suflă și-n cel covăsit (Zanne II 2003: 651, prov. 5623)

Cine s-a ars cu ciorba suflă și în iaurt (Zanne II 2003: 476, prov. 4850)

Cine o dată ș-au ars sufletul de bucate fierbinți suflă și în cele reci (Zanne II 2003: 476, prov. 4849)

Poate exista și variație lexicală în proverbe de tip nonopozitiv, care subclasifică variația lexicală prin negație, cu o propoziție afirmativă și două sau mai multe propoziții negative sau cu o propoziție negativă și două sau mai multe propoziții afirmative.

Dacă veți să trăiești liniștit, să nu vedeți, să n-audiți, să taceți (Zanne II 2003: 794, prov. 6251)

Cine va să trăiească în pace, / Aude, vede și tace (Zanne II 2003: 778, prov. 6153)

Al optulea criteriu a avut în vedere valoarea stilistică unităților lexicale comutabile, în funcție de care s-a identificat variația lexicală în enumerație sau în comparație, așa cum se remarcă în exemplele de mai jos.

Mușerea fără bărbat, ca un cui fără ciocan (Zanne II 2003: 300, prov. 4039)

Mușerea fără bărbat, ca carul fără proțap (Zanne II 2003: 300, prov. 4040)

Mușerea fără bărbat, ca casa fără temelie (Zanne II 2003: 300, prov. 4041)

Mușerea fără bărbat, ca lopata fără coddă (Zanne II 2003: 300, prov. 4042)

Mușerea fără bărbat, ca furca fără fus (Zanne II 2003: 300, prov. 4043)

Ca o florie la ureche mușerea lângă bărbat (Zanne II 2003: 300, prov. 4038)

Al nouălea criteriu a valorificat categoria unității lexicale comutabile, prin care s-a stabilit variația lexicală între substantiv comun și substantiv propriu:

De la dracu la tat-său (so) (Zanne VI 2004: 576, prov. 14878)

Nici cu dracu nici cu Sotea (Zanne VI 2004: 576, prov. 14879)

Se remarcă și variația lexicală cu toponime:

Orbul, cu întrebare a nimerit Vașcoul (Zanne VI 2004: 437, prov. 14433)

A nimerit orbul Brăila (Zanne VI 2004: 458, prov. 14509)

cu etnonime:

Cal verde și Arman cuminte cine dracul a mai vădūt (Zanne VI 2004: 13, prov. 13146)

Dracul a mai vădūt cal verde, porc deochiat și Bulgar deștept (Zanne VI 2004: 23, prov. 13172)

Două lucruri nu s-au vădūt în lume: cal verde și Grec cuminte (Zanne VI 2004: 135, prov. 13489)

Cal verde și Sêrb cuminte nu s-a vădūt (Zanne VI 2004: 135, prov. 13489)

În subcapitolul *Considerații asupra procedurii variației lexicale*, am încercat să motivăm existența variantelor proverbiale, aceasta fiind justificată de caracterul fix al enunțurilor, care nu permite decât mici abateri și acelea remarcate în plan formal, reprezentând forme de manifestare a transmiterii mesajului proverbial. Acestea se realizează atât prin artificul stilistic, cât și prin forța de persuasiune a proverbului sau din nevoia de adaptabilitate la contextul lingvistic sau extralingvistic.

Putem afirma că mecanismul care motivează apariția variantelor proverbelor poate fi explicat și prin faptul că lexicul unei limbi este într-o continuă schimbare. Funcțiile determinante care impun norme de schimbare se modifică în fiecare acțiune a limbajului, cu fiecare nouă formulare, iar proverbul se supune, la rândul său, acestor norme. Nu există o regulă clară în procesul de constituire a variației lexicale. În unele variante, procedeul nu creează schimbări esențiale, iar acestea vizează, mai mult, aspecte de ordin formal, și nu semantic. Un interes deosebit l-a constituit modul de formare a unităților lexicale, procedeele la care acestea au fost supuse, atât sincronice, cât și diacronice.

S-a constatat o frecvență mare a tipurilor de variație care se obțin prin sinonimie, ceea ce justifică și circulația proverbului pe arii lingvistice extinse, dar aceasta se poate motiva și prin nevoia adaptării proverbului la contextul extralingvistic. În cadrul aceluiași formule sapiențiale, s-au înregistrat tipuri variaționale diferite, de unde a rezultat o dificultate în stabilirea criteriilor de încadrare a proverbului sau o clasificare judicioasă.

Prin variația lexicală, se obține un complex bogat în semnificații, care conduc spre relații intercontextuale. Modificările care intervin în structura interioară a proverbului nu aduc

o resemnificare a acestuia în contextul lingvistic, tocmai prin faptul că sensul global nu este comutabil. Așadar, am demonstrat că ipoteza prin care se susține existența acestui procedeu poate să se constituie în teză, iar multitudinea de tipuri variaționale demonstrează că variația lexicală intervine în sisteme parțiale. În caz contrar, asistăm la sinonimie paremiologică, și nu la variante ale aceluiași proverb, întrucât inventarul de termeni care intră în alcătuirea proverbelor conduce spre sensuri conotative.

În capitolul *Concluzii generale*, am semnalat faptul că proverbele etalează carențele, fiind mai restrâns numărul celor care au caracter laudativ. Această atitudine vine din mentalitatea arhaică sau tradițională de a descoperi și de a îndrepta unele devieri comportamentale.

Analiza structurii unitare a proverbului impune formularea unor concluzii asupra acestui tip de text/enunț (noțiuni asumate de lingviști) sau specie (încadrare făcută de etnologi și folcloriști). Astfel, se poate vorbi despre un registru lingvistic paremiologic, prin modul în care uzul limbii se manifestă asupra textelor. Structura proverbelor este cel mai adesea propozițională, însă pot exista proverbe alcătuite din fraze, fapt ce contrazice opinia specialiștilor referitoare la concizie. Totuși, această trăsătură poate fi demonstrată prin existența unor formule lapidare, eliptice de predicat. Proverbul se formează pe baza unei structuri care respectă principii lexicale, stilistice sau morfosintactice, care funcționează în sincronie, dar și în diacronie, urmărind familii etimologice, identificate în epoci sau arii lingvistice diferite.

Ansamblul de proprietăți ale constituenților unui proverb, în raport cu procesul general al comunicării, face ca acesta să dețină mai multe funcții, precum cea de evocare, expresivă, poetică, fatică sau metalingvistică. În plus, limbajul proverbial are caracter normativ, stabilind reguli pe care toți membrii comunității trebuie să le respecte și își propune să sancționeze abaterile și să stabilească circumstanțele absolvirii de vină, formulând o serie de cutume. Multitudinea de principii pe care le înregistrează paremiologia românească sunt identificate în proverbe aparținând și altor culturi, dovadă stând faptul că acestea circulă cu variante întâlnite în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Sub acest aspect, se poate vorbi despre o globalizare, cel puțin la nivel cultural, deoarece mentalitatea colectivă surprinde individualul în măsura în care acesta se constituie în arhetip. Mesajul proverbului este înțeles pe deplin de către indivizii unei societăți, în condițiile în care receptorul face dovada cunoașterii unei anumite culturi sau mentalități, având un cod de raportare și cunoaștere a lumii.

Rolul proverbului ca factor important în educație este dat de multitudinea de structuri paremiologice care oferă o alternativă la comportamentul haotic al societății actuale, care este orientată spre valori exclusiv materiale și care neglijează cel mai important aspect al dezvoltării, și anume educația, al cărei scop este de a modela caracterul indivizilor. Majoritatea proverbelor care se referă la educație sunt construite imperativ, iar categoria semantică pe care o vizează este antonimia, atât ascendentă, cât și descendentă, proverbele bazându-se, din punct de vedere stilistic, pe latura metaforică și pe antiteză, cele mai multe relații opozitive fiind contextuale.

Creatorul proverbului își aproprie evenimentele istorice și le materializează în manieră personală, iar, după acest proces de elaborare, proverbul este supus probei timpului, adică expus unor receptori care îl analizează, îl înțeleg, îl confirmă, îi interpretează sensurile sau, dimpotrivă, îl contestă. Dacă este acceptat de majoritate, proverbul este invocat în limbajul extrasapientțial, prin formulele consacrate: „vorba aceea...” sau prin altele, de actualitate, precum: „într-o exprimare proverbială...” etc. Dimpotrivă, dacă este contestat, proverbul este anulat, devenind irecognoscibil, însă și negarea poate să-i atragă recunoașterea, prin formule de tipul: „să nu facem precum spune proverbul...”, formule recunoscute mai ales în discursul politic actual.

În cazul proverbului, se poate vorbi despre un aposteriorism, în modul cum acționează la nivel individului, prin experiența concretă, acesta formulând o judecată de valoare care se poate asuma ca general valabilă și având ca referent un obiect, dar și o narațiune ipotetică sau reală, întrucât, în momentul enunțării lor, proverbele au reprezentat exprimări referitoare la fapte concrete. De-a lungul timpului, sensul lor a dobândit caracter de generalitate, prin care se poate dovedi și valoarea empirică. Experiențele repetate se constituie în elemente de referință, care au fost apoi sintetizate paremiologic, pentru a contura profilul unui individ.

Inserarea proverbului în limbajul actual se bazează pe faptul că proverbele sunt unități semantice fixate în tradiția lingvistică; plasarea într-un nou context determină o valorificare a lor, care se nuanțează în vorbire. Acesta generează dobândirea unor valențe expresive, dar poate contribui și la accentuarea valorii consacrate de tradiție.

Fondul de unități lexicale care intră în alcătuirea proverbelor conduce spre folosirea sensurilor conotative ale acestora. Se operează, pe baza aceleiași unități lexicale, la un transfer semantic, în funcție de valoarea unitară a parimiei. Inventarul lexical proverbial este format din unități lexicale încadrate în vocabularul fundamental, cărora li se adaugă un număr

considerabil de arhaisme și regionalisme, fapte de limbă care impun o analiză diacronică. Aceste constatări au condus la analiza proverbelor, pentru a descoperi tipurile de arhaisme lexicale sau semantice, fapt ce demonstrează mai ales caracterul diacronic al proverbului, felul său propriu de a constitui o modalitate de conservare a vocabularului unei limbi.

Într-o intenție de recuperare și de transmitere a unor unități lexicale din fondul vechi al limbii, am recurs la un număr considerabil de proverbe, pe care le-am analizat și din perspectiva evoluției lingvistice, fapt ce au demonstrat că, prin intermediul proverbului, se pot descoperi formațiuni specifice, acele unități lexicale pe care proverbul le-a consacrat prin frecvență și care îi conferă identitate. Aceasta constituie o modalitate de manifestare a caracterului oral și, implicit, mnemotehnic, întrucât elementele lexicale derivate obținute sunt identificate facil și reținute de memoria colectivă, care le va transmite cât mai aproape de forma inițială.

Mijloacele interne de îmbogățire a lexicului sunt prezente, deopotrivă, în construirea structurii proverbului. Derivarea, compunerea, conversiunea se pot justifica prin apelare la aceleași strategii analitice. Prin urmare, există o relație strânsă între lexic, sintaxă (atât a propoziției, cât și a frazei) și morfologie.

Am încercat să identificăm exemple de proverbe mai puțin cercetate și analizate, astfel încât culegerea elaborată Iuliu A. Zanne să fie cunoscută și valorificată în perioada actuală, dată fiind bogăția de proverbe culese de cercetător și efortul culegătorului de a aduna acest număr impresionant de texte, prin care obține cea mai voluminoasă operă paremiologică, neegalată până la ora actuală.

Am constatat o dificultate în modul de abordare a proverbelor, mai ales în delimitarea corpusului, întrucât multitudinea de proverbe conduce spre o imposibilitate de încadrare a variantelor pe baza unui singur criteriu. Același impediment intervine și în analiza lor, ceea ce a determinat o abordare interdisciplinară și a impus unele criterii proprii de clasificare, dar și o terminologie pe baza unor analogii din lingvistica actuală (mai ales teoriile coșeriene privind tipurile de variație diastratică, diatopică, diafazică), dar și prin valorificarea categoriilor semasiologice consacrate: sinonimie, antonimie, paronimie, din care au rezultat tipurile de variație sinonimizativă și antonimizativă, paronimizativă (aceasta din urmă fiind regăsită în număr limitat).

Sub aspect semantic, am demonstrat că sinonimia, în proverbe, este una dintre modalitățile prin care se poate susține procedeele variației lexicale, substituțiile dintre termeni

acționând pe structuri parțiale și în moduri variate, iar în condițiile în care termenii de bază sunt înlocuiți, intervine sinonimia paremiologică. Antonimia a demonstrat că, prin contaminare, această relație se extinde și asupra unor unități lexicale care, în limba vorbită, nu probează aceste legături, fiind vorba despre antonimie contextuală sau ocazională.

Considerăm că, prin cercetarea întreprinsă, am reușit să deschidem noi direcții de studiu asupra proverbului, caracterul eterogen al acestuia permițând alte abordări onomasiologice sau semasiologice. De pildă, se poate aplica și o analiză antropologică, dat fiind faptul că proverbele au fost culese din toate regiunile locuite de români, așa cum este formulat în subtitlul culegerii care a constituit corpusul lucrării noastre. Din acest punct de vedere, se pot observa structuri imagologice sau de mentalitate arhaică și tradițională, pe zonele distincte în care circulă, percepția omului din regiunile respective asupra aspectelor din realitatea imediată. Proverbul permite o tratare din perspectiva sintaxei poetice, pentru a se identifica procedeele stilistice care țin de topica propozițiilor. Din punct de vedere morfologic, paremiologia deschide noi căi de analiză prin care se pot descoperi modificările formale care au intervenit în aceste structuri ca urmare a variației lexicale. Sub aspect fonetic, se pot analiza unitățile lexicale arhaice sau regionale, pornind de la o analiză din perspectiva foneticii istorice, pentru a urmări legile care au determinat modificarea sunetelor unor unități lexicale, de la momentul culegerii formulelor sapiențiale și până în prezent. De asemenea, se pot întreprinde studii din perspectivă didactică, istorică ori juridică, date fiind funcțiile și particularitățile formale și structurale, însă poate fi analizat și din perspectivă pragmatică, întrucât sunt cunoscute implicațiile proverbelor atât asupra emițătorului, cât și asupra receptorului. Studiile contrastive ale proverbelor, ar putea dezvălui noi valențe ale acestor enunțuri de un mare rafinament și complexitate.

BIBLIOGRAFIE

Corpus:

1. Zanne, Iuliu A., 2003-2004, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, vol. I-X, ediția anastatică, îngrijită de Mugur Vasiliu, Editura Scara, Asociația Română pentru Cultură și Ortodoxie, București.

Lucrări și studii de specialitate:

1. Andriescu, Alexandru, 1979, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Editura Junimea, Iași.
2. Anscombre, Jean-Claude, 2000, „Parole proverbiale et structures métriques”, în *Languages*, vol. 139, p. 6-26.
3. Anscombre, Jean-Claude, 1994, „Proverbes et formes proverbiales: valeur évidentielle et argumentative”, în *Langue française*, vol. 102, nr.1, p. 95-107.
4. Austin, John Langshaw, 1962, *How to Do Things with Words*, Oxford University Press, London.
5. Bachelard, Gaston, 1989, *Psihanaliza focului*, traducere de Lucia-Ruxandra Munteanu, Editura Univers, București.
6. Barbu-Mititelu, Verginica, 2012, „Semantica afixelor și a derivatelor”, în Rodica Zafiu *et alii*, *Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică*, Actele celui de-al XI-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică, vol. II, Editura Universității din București, București, p. 17-24.
7. Bârlea, Gheorghe, 1999, *Contraria latina. Contraria romanica. Sistemul antonimelor în limba latină și reflexele sale în limbile romanice*, Editura All Educational, București.
8. Bejan, Dumitru, 1979, „Adverbele de mod în poziție corelativă”, în *Cercetări de lingvistică*, XXIV, nr. 1, Editura Academiei Române, Cluj-Napoca, p. 47–52.
9. Bejan, Dumitru, 1971, „Despre rolul adverbilor din grupul «adverb + conjuncție»”, în *Cercetări de lingvistică*, XVI, nr. 2, Editura Academiei Române, Cluj-Napoca, p. 313-323.
10. Benveniste, Émile, 2000, *Probleme de lingvistică generală*, traducere de Lucia Magdalena Dumitru, vol. I-II, Editura Teora, București.
11. Bidu-Vrănceanu, Angela, 2000, *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București.

12. Bidu-Vrănceanu, Angela, 1986, *Structura vocabularului limbii române contemporane. Probleme teoretice și aplicații practice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
13. Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, 1988, *Cuvinte și sensuri*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
14. Bîrlea, Ovidiu, 1983, *Folclorul românesc. Momente și sinteze*, Editura Minerva, București.
15. Bîrlea, Ovidiu, 1979, *Poetică folclorică*, Editura Univers, București.
16. Bîrlea, Ovidiu, 1974, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, București.
17. Blaga, Lucian, 1977, *Elanul insulei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
18. Blaga, Lucian, 1968, *Zări și etape*, text îngrijit și note bibliografice de Dorli Blaga, Editura pentru Literatură, București.
19. Boerescu Pârveu, 2018, *Elemente de substrat (autohtone) ale limbii române. Compendiu*, Editura Academiei Române, București.
20. Bogdan-Oprea, Helga, 2017, „Un procedeu lingvistic polimorf: substituția în paremiologie”, în Liliana Ionescu-Ruxăndoiu *et alii*, *Limba-Discurs-Stil. Omagiu Mariei Cvasnîi Cătănescu*, Editura Universității din București, București, p. 33-57.
21. Bogdan-Oprea, Helga, 2016, „Tipuri de variante paremiologice în limba română”, în Mihaela-Viorica Constantinescu *et alii*, *Perspective comparative și diacronice asupra limbii române*, Editura Universității din București, București, p. 231-245.
22. Bucă, Marin, Evseev, Ivan, 1976, *Probleme de semasiologie*, Editura Facla, Timișoara.
23. Carabulea, Elena, 1975, „Câteva observații asupra diminutivării substantivale pe baza DLR”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXVI, nr. 4, Editura Academiei Române, București, p. 335-341.
24. Caraiani, Nicolae, Saramandu, Nicolae (eds), 1982, *Folclor aromân grămoștean*, Editura Minerva, București.
25. Cauvin, Jean, 1980, *L'image, la langue et la pensée. L'exemple des Proverbes (Mali)*, vol. I, Anthropos Institut Haus Völker und Kulturen, Paris.
26. Chircu, Adrian, 2018, „De negativa præfixatione in dictiones latinæ cum valachica interpretatione. Observații asupra tălmăcirii de către Teodor Corbea a derivatelor negative latinești”, în Coman Lupu *et alii* (eds), *Studii romanice. Omagiu profesorilor Florica Dimitrescu și Alexandru Niculescu la 90 de ani*, vol. I, Editura Universității din București, București, p. 235-259.

27. Chircu, Adrian, 2015, „Diminutive latinești «cum valachica interpretatione» în dicționarul lui Teodor Corbea”, în *Caietele Sextul Pușcariu*, nr. 1, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 37-51.
28. Chircu, Adrian, 2014, „Meserii, meseriași, vechi slujbași și alți făptași în Evul Mediu latin și în cel românesc. Studiu lexico-semantic pe baza dicționarului redactat de Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*”, în Sorina Sorescu *et alii* (coord.), *Actele Conferinței Internaționale de Științe Umaniste și Sociale „Creativitate. Imaginar. Limbaj”*, Editura Aius PrintEd, Craiova, p. 95-117.
29. Chircu, Adrian, 2011, „Despre diminutivarea substantivelor neologice în limba română actuală”, în Isabela Nedelcu *et alii* (eds), *Studii de lingvistică: Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu Vrăncianu*, Editura Universității din București, București, p. 69-79.
30. Chircu, Adrian, 2009, „Diminutivarea adverbului în limbile romanice”, în Hoară Cărăușu, Luminița Petrescu, Lăcrămioara (coord.), *Spațiu lingvistic și literar românesc în orizont european*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p.11-20.
31. Chircu, Adrian, 2008, „Despre adverbele corelative temporale”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării*, Editura Universității din București, București, p. 23-30.
32. Chircu Adrian, 2006, „Adverbul românesc și sufixele diminutive”, în Marius-Radu Clim *et alii* (coord.), *Identitatea culturală românească în contextul integrării europene*, Editura Alfa, Iași, p.89-96.
33. Chițimia, Ion Constantin, 1960, „Paremiologie”, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, vol. VI-IX, Editura Academiei Române, București, p. 461-484.
34. Ciobanu, Fulvia, Hasan, Finuța, 1970, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I (*Compunerea*), Editura Academiei Române, București.
35. Colțun, Gheorghe, 2000, *Frazeologia limbii române*, Editura Arc, Chișinău.
36. Coman, Mihai, 1996, *Bestiarul mitologic românesc*, Editura Fundației Culturale Române, București.
37. Coșbuc, George, 1986, „Nașterea proverbelor”, în *Elemente ale literaturii populare*, antologie, prefață și note de Ion Filipciuc, Editura Dacia, Cluj-Napoca, p. 267-274.
38. Coșbuc, George, 1960, *Despre literatură și limbă*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București.

39. Coșeriu, Eugeniu, Geckeler, Horst, 2016, *Orientări în semantica structurală*, traducere din limba engleză, notă preliminară, comentarii și postfață de Cristinel Munteanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
40. Coșeriu, Eugeniu, 2013, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
41. Coșeriu, Eugeniu, 2009, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului și lingvistică generală*, antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fînar, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
42. Coșeriu, Eugeniu, 2004, *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, ediție în limba română de Nicolae Saramandu, Editura Enciclopedică, București.
43. Coșeriu, Eugeniu, 2000, *Lecții de lingvistică generală*, traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura ARC, Chișinău.
44. Coșeriu, Eugeniu, 1997, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*, versiune în limba română de Nicolae Saramandu, Editura Enciclopedică, București.
45. Coșeriu, Eugeniu, 1996, *Lingvistica integrală*, interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu, Editura Fundației Culturale Române, București.
46. Coșeriu, Eugeniu, 1995, *Introducere în lingvistică*, traducere de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura Echinoc, Cluj.
47. Coșeriu, Eugen, 1994, „Prelegeri și conferințe (1992-1993)”, supliment al publicației *Anuarul de lingvistică și istorie literară*, T. XXXIII/1992-1993, Seria A, Lingvistică, editare îngrijită, în calitate de secretar științific de redacție de dr. Doina Hreapcă, Editura Academiei Române, Iași.
48. Coșeriu, Eugeniu, 1992, „Om, simbol, cuvânt”, în Eugeniu Coșeriu, 2009, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului și lingvistică generală*, antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fînar, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 112-134.
49. Coșeriu, Eugeniu, 1981, „Către o tipologie a câmpurilor lexicale”, în *Lingvistica modernă în texte*, redactori responsabili Maria Iliescu, Lucia Wald, Editura Universității din București, București, p. 34-77.
50. Coșeriu, Eugeniu, 1974, „Universalitățile limbajului și universalitățile lingvisticii”, în Eugeniu Coșeriu 2009, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului și lingvistică generală*, antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fînar, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 73-111.

51. Coteanu, Ion, 2007, *Formarea cuvintelor în limba română. Derivarea, compunerea, conversiunea*, Editura Universității din București, București.
52. Coteanu, Ion (coord.), 1985, *Limba română contemporană*, vol. I (*Vocabularul*) –vol. II, (*Fonetica, Fonologia, Morfologia*), ediție revizuită și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București.
53. Coteanu, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, I, Editura Academiei Române, București.
54. Coteanu, Ion, Graur, Alexandru, 1977, *Probleme de lingvistică generală*, vol. VII, Editura Academiei Române, București.
55. Coteanu, Ion, Sala, Marius, 1987, *Etimologia și limba română. Principii – probleme*, Editura Academiei Române, București.
56. Cram, David, 1983, „The linguistic status of the Proverb”, în *Cahiers de lexicologie*, II, vol. 43, p. 53-71.
57. Danilov, Ilie, 1997, *Repere ale paremiologiei românești*, Editura Moldova, Iași.
58. Denize, Isabela, 2016, *Paradigmes parémiologiques de la culture traditionnelle rome*, Editura Istros, Brăila.
59. Dimitrescu, Florica, 1952, *Locuțiuni verbale în limba română*, Editura Academiei Române, București.
60. Dodu-Bălan, Ion, 1974, *Cartea înțelepciunii populare*, Editura Minerva, București.
61. Dominte, Constantin (ed.), 2003, *Introducere în teoria lingvistică. Antologie pentru seminarul de teorie a limbii*, Editura Universității din București, București.
62. Dominte, Constantin, 2000, „Remorca lexicală și funcțiunea ludică a limbajului”, în *Limba română*, XLIX, nr. 2, Editura Academiei Române, București, p. 243-248.
63. Dominte, Constantin, 2000, „Substituția lexicală voluntară în vorbirea neformală. Considerații teoretice generale și de ordin etimologic pentru o lingvistică a vorbirii”, în *Fonetica și dialectologie*, XIX, Editura Academiei Române, București, p. 91-115.
64. Dragoș, Elena, 2000, *Introducere în pragmatică*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
65. Drimba, Vladimir, 2001, *Cercetări etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, București.
66. Dumistrăcel, Stelian, 2006, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
67. Dumistrăcel Stelian, 2001, *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, ediția a II-a, revăzută și augmentată, Editura Institutul European, Iași.

68. Dumistrăcel, Stelian, 1997, *Expresii românești. Biografii - motivații*, Editura Institutul European, Iași.
69. Dumistrăcel Stelian, 1991, „Contextul paremiologic în publicistica eminesciană”, în *Limba română*, I, 2, Institutul Cultural Român, Chișinău, p. 92-97.
70. Dumistrăcel, Stelian, 1980, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
71. Dundes, Alan, 1975, „On the Structure of the Proverb”, în *Proverbium*, nr. 25, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, p. 961-973.
72. Eco, Umberto, 1996, *Limitele interpretării*, traducere de Ștefania Mincu și Daniela Bucșă, Editura Pontica, Constanța.
73. Eliade, Mircea, 2004, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole*, Editura Humanitas, București.
74. Eminescu, Mihai, 1963, *Opere*, vol. VI, ediție critică de Perpessicius, Editura Academiei Române, București.
75. Eretescu, Constantin, 2004, *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, Editura Compania, București.
76. Farcaș, Ioan-Mircea, 2009, *Fonomorfologia subdialectului maramureșean*, Druck Zentrum Copyland Verlag, Nürnberg.
77. Filip, V. Vasile, 1999, *Universul colindei românești. Din perspectiva unor structuri de mentalitate arhaică*, Editura Saeculum I. O., București.
78. ***, 1996, *Floarea darurilor*, text stabilit, studiu filologic, glosar de Alexandra Moraru (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*), vol. I, Editura Minerva, București.
79. Florea-Marian, Simeon, 2001, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. I-III, ediție îngrijită de Iordan Datcu, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București.
80. Frazer, James George, 1980, *Creanga de aur*, vol. I-V, traducere, prefață și tabel cronologic de Octavian Nistor, note de Gabriela Duda, Editura Minerva, București.
81. Frățilă, Vasile, 1999, *Studii lingvistice*, Editura Excelsior, Timișoara.
82. Frățilă, Vasile, 1987, *Lexicologie și toponimie românească*, Editura Facla, Timișoara.
83. Frățilă, Vasile, 1982, *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Târnavelor*, Editura Tipografia Universității din Timișoara, Timișoara.
84. Gencăraș, Oana, 2008, *Proverbul de la paremiologic la retoric. O abordare lexico-semantică și pragmatică a proverbului*, Editura Universității din Oradea, Oradea.

85. Gheltofă, Daniela, 2017, „Enantiosemeia în limbile rusă și română: Note și idei”, în *Analele Universității de Vest Timișoara*, LV, seria Științe filologice, Editura Universității de Vest, Timișoara, p. 67-72.
86. Gheorghe, Gabriel, 1986, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, Editura Albatros, București.
87. Goleșcu, Iordache, 1975, *Povățuiri pentru buna-cuviință*, ediție îngrijită de Gheorghe I. Paschia, Editura Eminescu, București.
88. Goleșcu, Iordache, 1973, *Proverbe comentate*, ediție îngrijită de Gheorghe I. Paschia, Editura Albatros, București.
89. Golopenția-Erețescu, Sanda, 2016, „La structure linguistique des proverbes equationnelles”, în *Structuri, sisteme transformări. Studii de lingvistică și poetică*, Editura Academiei Române, București, p. 80-87.
90. Golopenția-Erețescu Sanda, 1972, „Buzele mute vorbesc pe tăcute”, în Sorin Stati, (coord.) *Educație și limbaj*, Editura Didactică și Pedagogică, București, p. 181-190.
91. Golopenția-Erețescu, Sanda, 1971, „Elemente de analicitate în proverbele românești”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XII, nr. 1, Editura Academiei Române, București, p.5-24.
92. Golopenția-Erețescu, Sanda, 1967, „Structura de suprafață și structura de adâncime în analiza sintactică”, în Alexandru Graur (coord.) *Probleme de lingvistică generală*, V, Editura Academiei Române, București, p. 145-156.
93. Graur, Alexandru, 1970, *Scrieri de ieri și de azi*, Editura Științifică, București.
94. Graur, Alexandru, 1963, *Etimologii românești*, Editura Academiei Române, București.
95. Graur, Alexandru, 1960, *Studii de lingvistică generală*, Editura Academiei Române, București.
96. Greimas, Julien Algirdas, 1975, „Idiôtismes, proverbes, dictons. Cahier de lexicologie”, în vol. *Despre sens. Eseuri semiotice*, traducere în limba română de Maria Carпов, Editura Univers, București, p. 318-324.
97. Groza, Liviu, 2011, *Probleme de frazeologie. Studii. Articole. Note*, Editura Universității din București, București.
98. Groza, Liviu, 2005, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, Editura Universității din București, București.
99. Groza, Liviu, 2004, *Elemente de lexicologie*, Editura Humanitas Educațional, București.
100. Guțu Romalo, Valeria (coord.), 2005, *Gramatica limbii române (GALR) vol. I. (Cuvântul)*, vol. al II-lea (*Enunțul*), Editura Academiei Române, București.

101. Guțu Romalo, Valeria, 1973, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
102. Herseni, Traian, 1975, *Sociologia limbii*, Editura Științifică, București.
103. Hințescu, Ion C., 1985, *Proverbele românilor*, ediție îngrijită de Constantin Negreanu și Ion Bratu, *Cuvânt înainte* de Ioan Constantin Chițimia, Editura Facla, Timișoara.
104. Hristea, Theodor (coord.), 1984, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a revăzută și din nou îmbogățită, Editura Albatros, București.
105. Hristea, Theodor, 1968, *Probleme de etimologie, Studii. Articole. Note*, Editura Științifică, București.
106. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana et alii, 2017, *Limba-Discurs-Stil. Omagiu Mariei Cvasnî Cătănescu*, Editura Universității din București, București.
107. Iordan, Iorgu, 1975, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, Editura Științifică, București.
108. Iordan, Iorgu, 1963, *Toponimia românească*, Editura Academiei Române, București.
109. Iordan, Iorgu, 1962, *Lingvistica romanică. Evoluție, curente, metode*, Editura Academiei Române, București.
110. Iorga, Nicolae, 1929, *Istoria literaturii românești*, introducere sintetică (după note stenografice ale unui curs), Editura Librăriei Pavel Suru, București.
111. Irimia, Dumitru, 2011, *Curs de lingvistică generală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
112. Irimia, Dumitru, 1999, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iași.
113. Jakobson, Roman, 1964, „Lingvistică și poetică. Precizări retrospective și considerații de perspectivă”, în vol. *Probleme de stilistică*, traducere de Mihai Nasta, Editura Științifică, București, p. 83-125.
114. Kuusi, Matti, 1972, „Towards an International Type-System of Proverbs”, în *Proverbium*, nr. XIX, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, p. 699-735.
115. Kuusi, Matti, 1966, „Ein Vorschlag für die Terminologie der parömiologischen Strukturanalyse”, în *Proverbium*, nr. V, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, p. 97-104.
116. Lévi-Strauss, Claude, 1978, *Antropologia structurală*, Editura Politică, București.
117. Maiorescu, Titu, 1876, *Logica*, Editura Socec & Co, București.
118. Macarie, Doina, 2017, „Proverb Capitalization in terms of educating the child of tomorrow”, în Albușescu, Ion, Manea, Adriana-Denisa, Moraiu, Iuliu Marius,

- Education, Religion, Family in the contemporary society*, Lambert Academic publishing, p. 251-262.
119. Macarie, Doina, 2017, „Elemente arhaice în proverbul românesc”, în *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați*, fascicula XXIV, an X, Nr. 1 (17), 2017, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, p. 172-182.
120. Macarie, Doina, 2016, „The Symbolism of Fire in the Romanian Saying”, în Iulian Boldea (coord.) *Globalization and National Identity. Studies on the Strategies of Intercultural Dialogue* section: Language and Discourse, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, p. 1105-1112.
121. Macarie, Doina, 2016, „Romanian Proverb Relationships Antonimy”, în Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (eds), *Convergent Discourses. Exploring the Contexts of Communication* Section: Language and Discourse, Petru Maior University Press, Tîrgu Mureș, p. 261-271.
122. Macarie, Doina, 2016, „Variație lexicală în proverbul românesc”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, 17 (3), secțiunea *Studii de limbă și lingvistică*, Editura Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia, p. 229-238.
123. Macarie, Doina, 2015, *Variation and Sense in the Structure of Romanian Sayings*, în Iulian Boldea (ed.), *Discourse as a form of Multiculturalism in Literature and Communication*, section: Language and Discourse, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, p. 851-862.
124. Macarie, Doina (coord.), 2010, *Ipostaze existențiale în lumea satului tradițional*, Editura Karuna, Bistrița.
125. Mărgărit, Iulia, 2012, „Câteva pseudoderivate din lexicul dialectal”, în *Fonetica și dialectologie*, XXXI, Editura Academiei Române, București, p. 25-34.
126. Mării, Ioan, 2002, *Harta lexicală semantică*, Editura Clusium, Cluj-Napoca.
127. Mihail, Zamfira, 2000, *Etimologia în perspectivă etnolingvistică*, Editura Univers Enciclopedic, București.
128. Mihăilescu, Eusebiu, 1981, *Omul și conviețuirea socială. Cugetări și reflecții*, Editura Albatros, București.
129. Mihăilescu, Eusebiu, 1978, *Proverbe, cugetări, definiții despre educație*, Editura Albatros, București.
130. Milică, Ioan, 2013, *Lumi discursive*, Editura Junimea, Iași.
131. Moroianu, Cristian, 2016, *Motivarea formală a relațiilor semantice. Sinonimia analizabilă*, Editura Universității din București, București.

132. Moscal, Dinu, 2013, *Teoria câmpurilor lexicale, cu aplicație la terminologia populară a formelor de relief pozitiv*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
133. Moscal, Dinu, 2011, „Viziuni structurale asupra lexicului înainte de teoria câmpurilor lexicale elaborată de Jost Trier”, în *Philologica Jassyensia*, VII, nr. 1 (13), p. 97-105.
134. Muntean, George, 1984, *Proverbe românești*, Editura Minerva, București.
135. Muntean, George, 1967, *Proverbe românești*, Editura pentru Literatură, București.
136. Muntean, George, 1966, *Apa trece, pietrele rămân. Proverbe românești*, ediție îngrijită, prefață, glosar și indice, Editura pentru Literatură, București.
137. Munteanu, Cristinel, 2013, *Frazeologie românească. Formare și funcționare*, Institutul European, Iași.
138. Munteanu, Cristinel, 2012, *Lingvistica integrală coșeriană*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
139. Munteanu, Cristinel, 2007, *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*, Editura „Independența Economică”, Pitești.
140. Munteanu, Cristinel (ed.), 2007, *Discursul repetat între alteritate și creativitate. Volum omagial Stelian Dumitrăcel*, Institutul European, Iași.
141. Munteanu, Eugen, 2005, *Introducere în lingvistică*, Editura Polirom, Iași.
142. Mușlea, Ion, Bîrlea, Ovidiu, 1974, *Tipologia folclorului (din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu)*, Editura Enciclopedică Română, București.
143. Negreanu, Constantin, 1998, *Istoria proverbului românesc*, Ediție îngrijită și prefață de Alexandru Stănciulescu-Bârda, Editura „Cuget Românesc”, Bârda.
144. Negreanu, Constantin, 1983, *Structura proverbelor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
145. Nestorescu, Virgil, 2006, „Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV-XVI)”, în vol. *Din viața cuvintelor românești*, Editura Academiei Române, București, p. 17-64.
146. Nestorescu, Virgil, 1999, *Cercetări etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, București.
147. Noica, Constantin, 1970, *Rostirea filozofică românească*, Editura Științifică, București.
148. Norrick, Neal, 1985, *How Proverbs Mean Semantic Studies in English Proverbs*, Mount Publisher, Berlin –New York – Amsterdam.
149. Norrick, Neal, 1982, *Proverbial Perlocutions How to do Things with Proverbs*, ZG 3505, 17/18, Institut Für Sprachwissenschaft der Universität Graz.

150. Norrick, Neal, 1981, *Proverbial, Linguistics Perspectives on Proverbs*, Linguistic Agency University of Trier, Series B, Paper Nr. 69, Trier.
151. Oișteanu, Andrei, *Imaginea evreului în cultura română*, Editura Polirom, Iași, 2012.
152. Pamfile, Tudor, 2005, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, ediție și introducere de Jordan Datcu, Editura Saeculum I. O., București.
153. Pann, Anton, 1975, *De la lume adunate și iarăși la lume date*, ediție îngrijită de Al. Stănciulescu-Bârda, Editura Albatros, București.
154. Pann, Anton, 1966, *Proverbe românești*, Editura pentru Literatură, București.
155. Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), 2006, *Limba română – Aspecte sincronice și diacronice*, Editura Universității din București, București.
156. Papadima, Ovidiu, 1968, „Proverbul ca formă de înțelepciune”, în *Literatura populară română*, Editura pentru Literatură, București, p. 596-604.
157. Papahagi, Tache, 1925, *Graiul și folklorul Maramureșului*, Editura Cultura Națională, București.
158. Pascu, George, 1916, *Sufixele românești*, Edițiunea Academiei Române, București.
159. Permiakov, Grigorii Lvovich, 1979, *From Proverb to Folk Tale. Notes on the General Theory of Cliché*, traducere în limba engleză de Y. N. Filipov, Nauka Publishing House, Moscow.
160. Permiakov, Grigorii Lvovich, 1974, „On Paremiological Homonymy and Synonymy”, în *Proverbium*, nr. XXIV, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, p. 941-943.
161. Permiakov, Grigorii Lvovich, 1973, „On the Paremiological Level and Paremiological Minimum of Language”, în *Proverbium*, nr. XXII, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, p. 862-863.
162. Perpessicius, 1957, *Mențiuni de istoriografie și folclor (1948-1956)*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București.
163. Petriceicu-Hasdeu, Bogdan, 1974, *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. II, Editura Minerva, București.
164. Petriceicu-Hasdeu, Bogdan, 1970, *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. I, Editura Minerva, București.
165. Plămădeală, Antonie, 1986, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, Editura Minerva, București.
166. Plett, Heinrich, 1983, *Știința textului și analiza de text*, traducere de Speranța Stănescu, Editura Univers, București.
167. Pop, Mihai, Ruxăndoiu, Pavel, 1991, *Folclor literar românesc*, ediția a III-a, Editura Didactică și Pedagogică, București.

168. Pop, Mihai, Ruxăndoiu, Pavel, 1978, *Folclor literar românesc*, ediția a II-a, Editura Didactică și Pedagogică, București.
169. Popa, Gheorghe-Vasile, 1983, *Folclor din Țara de Sus*, ediție îngrijită de Maria Luiza Ungureanu, Editura Minerva, București.
170. Popescu-Marin, Magdalena (coord.), 2007, *Formarea cuvintelor în limba română în secolele al XVI - al XVIII-lea*, Editura Academiei Române, București.
171. Pușcariu, Sextil, 1974, *Cercetări și studii*, ediție îngrijită de Ilie Dan, prefață de George Istrate, Editura Minerva, București.
172. *Quintilianus*, Marcus Fabius, 1974, *Arta oratorică, traducere*, studiu introductiv, tabel cronologic, note, indici de Maria Hetco, Editura Minerva, București.
173. Rezuș, Petru, 1974, *Dacă poți râde, să râzi. Proverbe și zicători din Banat*, Editura Facla, Timișoara.
174. Rogalski, Florina, 2002, *Evoluția fantasticului. Aspecte ale genului în proza lui Mircea Eliade*, Editura Corint, București.
175. Roșianu, Nicolae, 1979, *Maxima populară rusă și corespondentele ei românești*, Editura Univers, București.
176. Roșianu, Nicolae, 1981, *Eseuri despre folclor*, Editura Univers, București.
177. Ruxăndoiu, Pavel, 2003, *Proverb și context*, Editura Universității din București, București.
178. Ruxăndoiu, Pavel, 1973, „Funcția socială a proverbelor”, în *Analele Universității București. Limbă și Literatură Română*, XXII, nr. 1, București, p. 81-87.
179. Ruxăndoiu, Pavel, 1972, „Proverbul ca element de educație”, în Sorin Stati (coord.), *Educație și limbaj*, Editura Didactică și Pedagogică, București, p.171-176.
180. Ruxăndoiu, Pavel, 1967, „Proverbele ca gen folcloric”, în *Folclor literar*, I, Universitatea din Timișoara, Timișoara, p.183-198.
181. Ruxăndoiu, Pavel, 1966, „Aspectul metaforic al proverbelor”, în vol. *Studii de poetică și stilistică*, Editura pentru Literatură, București, p. 94-113.
182. Ruxăndoiu, Pavel, 1966, *Proverbe și zicători românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
183. Salánki, Zoltán, 2012, „Realități sociale oglindite în proverbe”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, seria Humanistica, tom X, Editura Academiei Române, Cluj-Napoca, p. 73-96.

184. Saussure, Ferdinand, 1998, *Curs de lingvistică generală*, publicat de Charles Bally și Albert Sechehaye, în colaborare cu Albert Riedlinger, ediție critică de Tullio De Mauro, traducere și cuvânt înainte de Irina Izverna-Tarabac, Editura Polirom, Iași.
185. Sava, Eleonora, 2007, *Explorând un ritual*, Editura Limes, Cluj-Napoca.
186. Searle, John, 1979, *Expression and meaning. Studies in the theory of speech acts*, Cambridge University, England.
187. Sfârlea, Lidia, 1974, „Formele metaforice în folclorul românesc. Încercare de descriere tipologică”, în vol. *Studii de limbă literară și filologie*, vol. III, Editura Academiei Române, București, p. 141-182.
188. Sfârlea, Lidia, 1972, „Contribuții la delimitarea stilurilor literare românești”, în vol. *Studii de limbă literară și filologie*, vol. II, Editura Academiei Române, București, p. 145-206.
189. Sireteanu-Popescu, Ion, 2005, *Termeni păstorești în limba română*, Editura Princeps Edit, Iași.
190. Sîrbu, Richard, 1977, *Antonimia lexicală în limba română*, Editura Facla, Timișoara.
191. Slave, Elena, 1967, „Organizarea sintagmatică și semantică a proverbelor”, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. V, Editura Academiei Române, București, p. 173-190.
192. Slave, Elena, 1966, „Structura sintagmatică a expresiilor figurate”, în *Limbă și literatură*, nr. XI, Societatea de Științe Filologice, București, p. 398-407.
193. Stanciu, Dumitru, 1979-1980, „Paremiologia în optica cercetărilor și ideilor contemporane”, în *Anuar de lingvistică și istorie literară*, XXVI, Editura Academiei Române, Filiala Iași, Iași, p. 201-211.
194. Stoian, Stanciu, Alexandru, Petre, 1978, *Pedagogie și folclor*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
195. Stroescu, Victoria, 1975, „The Stylistic Aspect of Proverbs in English and Romanian”, în *Analele Universității din Timișoara*, vol. XI-XIV, seria Științe filologice, Timișoara, p. 148-155.
196. Șăineanu, Lazăr, 1999, *Încercare asupra semasiologiei române*, Editura de Vest, Timișoara.
197. Șerban, Vasile, Evseev, Ivan, 1978, *Vocabularul românesc contemporan. Schiță de sistem*, Editura Facla, Timișoara.
198. Șodolescu-Silvestru, Elena, 2002, *Expresii frazeologice românești în perspectivă comparată*, Editura Fundației România de Măine, București.

199. Tabarcea, Cezar, 1982, *Poetica proverbului*, Editura Minerva, București.
200. Tamba, Irène 2000, „Formules et dire proverbial”, în *Languages*, nr. 139, p. 110-118.
201. Taylor, Archer, 1962, *The Proverb and an Index to the Proverb*, Hatboro, Pa, Folklore Associates.
202. Teodorescu, G. Dem., 1877, *Cercetări asupra proverbelor române*, Editura Closius, Sibiu.
203. Terian, Simina-Maria, 2015, *Textemele românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale*, Institutul European, Iași.
204. Titi-Călin, Alin, 2016, „Aspects of Romanian paremiology”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, nr. 8, Editura Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, p. 330-334.
205. Toma, Raluca Felicia, 2009, *Pragmatica proverbelor biblice*, Editura Universitară, București.
206. Topală Dragoș Vlad, 2009, „Din universul proverbelor românești: elemente de analiză etnolingvistică”, în Luminița Botoșineanu *et alii* (coord.) *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european*, Editura Alfa, Iași, p. 353-362.
207. Tudose, Claudia, 1978, *Derivarea cu sufixe în româna populară*, Editura Universității din București, București.
208. Ursache, Otilia, 2014, „Comparația și proverbul. Încercări de poetică folclorică”, în *Memoria ethnologica*, XIV, nr. 51-52, Baia Mare, p. 34-45.
209. Vico, Giambattista, 1972, *Știința nouă. Principiile unei științe noi cu privire la natura comună a națiunilor*, traducere de Nina Façon, Editura Univers, București.
210. Vlad, Carmen, 2003, *Textul aisberg. Elemente de teorie și analiză*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
211. Von Humboldt, Wilhelm, 2008, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografic și indici de Eugen Munteanu, Editura Humanitas, București.
212. Vrabie, Gheorghe, 1978, *Retorica folclorului (Poezia)*, Editura Minerva, București.
213. Vrabie, Gheorghe, 1970, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, Editura Academiei Române, București.
214. Zafiu, Rodica, 2001, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București, București.

215. Zaharescu, Dorina, 2005, *Sintaxa contrastivă a proverbelor*, Editura Eikon, Cluj-Napoca.

Dicționare:

1. Cuceu 2008 = Ion Cuceu, 2008, *Dicționarul proverbelor românești. 7777 texte din Dicționarul tezaur al paremiologiei românești*, Editura Litera Internațional, București.
2. *DAR* = Gheorghe Bulgăr, Gheorghe Constantinescu-Dobridor, 2013, *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, Editura Saeculum Vizual, București.
3. *DEX* = ***, 2012, *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Univers enciclopedic, București.
4. *DLR* = ***, 2010, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, vol. I-XIX, Editura Academiei Române, București.
5. *DLRLC* = Dimitrie Macrea, Emil Petrovici, 1955-1957, *Dicționarul limbii române literare contemporane*, Editura Academiei Române, București.
6. *DLRLM* = ***, 1958, *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei Române, București.
7. *DR* = Ion M. Stoian, 1994, *Dicționar religios. Termeni religioși, credințe populare, nume proprii*, Editura Garamond, București.
8. *DRAM* = Dorin Ștef, 2015, *Dicționar de regionalisme și arhaisme din Maramureș*, Editura Ethnologica, Baia Mare.
9. *DȘL* = Angela Bidu-Vrănceanu *et alii*, 1997, *Dicționar de științe. Științe ale limbii*, Editura Științifică, București.
10. *DTL* = Gheorghe Constantinescu-Dobridor, 1998, *Dicționar de termeni lingvistici*, Editura Teora, București.
11. Chevalier și Gheerbrant 1995 = Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 1995, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București.
12. Evseev 1994 = Ivan Evseev, 1994, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amacord, Timișoara.
13. Groza 2014a = Liviu Groza, 2014, *A o întoarce ca la Revoluționești – mic dicționar de expresii, proverbe și citate... insolite*, Editura Zip, București.
14. Groza 2014b = Liviu Groza, 2014, *De la Ana la Caiafa – mic dicționar de expresii biblice*, Editura Zip, București.
15. Kernbach 1989 = Victor Kernbach, 1989, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

16. MDA = ***, 2001-2003, *Micul dicționar academic*, vol. I-IV, Editura Univers Enciclopedic, București.
17. Moroianu 2008 = Cristian Moroianu, 2008, *Dicționar etimologic de antonime neologice*, Editura Universității din București, București.
18. Scriban 2013 = Augustin Scriban, 2013, *Dicționarul limbii românești*, Editura Saeculum I.O., București.
19. Șăineanu 1929 = Lazăr Șăineanu, 1929, *Dicționar universal al limbei române*, ediția a VI-a, Editura Scrisul românesc S.A., Craiova.
20. Taloș 2001 = Ion Taloș, 2001, *Gândirea magico-religioasă la români*, Dicționar, Editura Enciclopedică, București.
21. Vianu 1971 = Tudor Vianu, 1971, *Dicționar de maxime comentat*, ediția a II-a Editura Științifică, București.

Webografie:

1. Iancu, Letiția, 2017, *Rolul paremiologiei în educație* (rezumatul tezei de doctorat), http://mail.psih.uaic.ro/activ/III_doctorat/teze/2017-12-12_lancu/lancuLetitia-Rezumato.pdf, consultat în 23. 10. 2018.
2. Milică, Ioan, 2013, „Proverbe și politică”, în *Limba română*, XXIII, nr. 9-12, Chișinău, p. 20-32, <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A20756/pdf>, consultat în 25. 10. 2017.
3. Munteanu, Cristinel, 2013, „Tipuri de sinonime”, în *Limba română*, XXIII, nr. 9-12, Chișinău, <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2336>, consultat în 12. 02. 2018.
4. Zafiu, Rodica, 2010, „Paștele cailor verzi”, în *Dilema veche*, nr. 346, 30 sept-6 oct. 2010, p. 7, <http://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/pastele-cailor-verzi>, consultat în 16. 10. 2017.